

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

DEN HAAG (Schev.) - VAN STOLKWEG 28 - TELEF. 55.23.50 - GIRO 41.22.35

Nota No.48

DE ZUIVELPOSITIE VAN NEDERLAND IN DE NABIJE TOEKOMST.

Samenvatting en conclusies.

1. In deze nota wordt een onderzoek ingesteld naar de zuivelsituatie omstreeks 1953, voor welk jaar wordt aangenomen, dat rantsoenering en subsidiëring van het levensmiddelenpakket tot het verleden zullen behoren en dat aankoop van de geplande hoeveelheden veevoeder en kunstmest mogelijk is.

Er wordt op gewezen, dat een en ander uiteraard geheel op schattingen berust, waarvan de werkelijkheid straks meer of minder belangrijk kan afwijken. Echter lijkt het van belang een poging te doen om het zuivelprobleem voor de nabije toekomst te quantificeren.

2. Een bepaalde minimum melkproductie zal in ons land te allen tijde gegeven zijn; op basis van de te verwachten hoeveelheid beschikbaar komend ruwvoeder, tezamen met een bepaalde krachtvoedergift, is deze hoeveelheid becijferd op 5.700.000 ton.
3. De melkprijs wordt geschat in 1953 tussen 15 en 16 cts te liggen.
4. Op basis van deze melkprijs kunnen, uitgaande van bepaalde verwerkingskosten en handelsmarges, de consumenten- en exportprijzen der verschillende zuivel- en melkproducten worden becijferd. Uitgegaan is van een ondermelkwaarde van 3½ cts.
5. De teruglevering aan de boeren van onder- en karnemelk zal de tendenz hebben om betrekkelijk laag te zijn, daar de opbrengst van de melk in de vorm van boter + ondermelk voor veevoeder de tendenz zal hebben om in verhouding tot de opbrengst in de vorm van andere producten, laag te zijn. Het terugleveringspercentage is geschat op 20%.
6. Het binnenlands verbruik van zoete consumptiemelk is aangenomen te stijgen van 147 kg per hoofd (excl. zelfverzorgers) in 1938 tot 170 kg per hoofd in 1953 (in 1948 zou dit verbruik, indien het gehele jaar door geen rantsoenering had plaats gevonden, 189 kg hebben bedragen).
7. Het binnenlands verbruik van kaas is aangenomen wederom op vooroorlogs niveau te komen (7,1 kg jonge kaas per hoofd).
8. Het binnenlands boterverbruik is, indien geen maatregelen tot kunstmatige vergroting van dit verbruik worden genomen, geschat 20% te dalen (van 5,47 kg in 1938 tot 4,4 kg in 1953).
9. Op grond dezer schattingen van productie, teruglevering en binnenlands verbruik kan het exportsurplus der melk (excl. boter) worden becijferd op 1.276.000 ton, ongeveer even groot als voor de oorlog. Belangrijke afwijkingen in dit surplus zijn bij betrekkelijk geringe afwijkingen in totale productie en/of binnenlands verbruik gemakkelijk mogelijk.
10. Aanvankelijk kan niet boter worden gedaan dan te veronderstellen, dat de verdeling van het exportsurplus over de verschillende producten ongeveer gelijk zal zijn aan voor de oorlog, wat zou betekenen, dat voor export beschikbaar zouden zijn 65.000 ton kaas, 160.000 ton condens en 20.000 ton poeder.
11. De hoeveelheid industrieel te verwerken melk zal in 1953 in de periode van grootste melkproductie belangrijk groter zijn dan voor de oorlog, voor welke hoeveelheid additionele capaciteit zal moeten worden geschapen.
12. De grotere melkproductie zal voornamelijk op het zand kunnen worden verwacht, zodat vooral in die gebieden, mede in verband met de geringere teruglevering, welke daar voor de oorlog juist bijzonder hoog was, behoefte aan nieuwe verwerkingscapaciteit zal ontstaan.

13. Bij een beoordeling van de toekomstige exportmogelijkheden van Nederlandse zuivelproducten dient onderscheid te worden gemaakt tussen een ontwikkeling op korte en een op lange termijn. Op lange termijn gezien is voor een uitbreiding van de consumptie van zuivelproducten, ook in de landen, welke een koopkrachtige vraag zullen kunnen ontwikkelen, nog zeer veel ruimte. Op korte termijn is het uitzicht somberder. Dan moet ermede rekening worden gehouden, dat, wat de vraagzijde betreft, de Duitse markt is uitgevallen en de meeste onzer vroegere afnemers nog slechts over een betrekkelijk geringe koopkracht zullen beschikken, terwijl, wat de aanbodzijde betreft, een vrij snel herstel van de melkproductie in de voor de internationale handel in zuivelproducten van belang zijnde landen kan worden verwacht. De indruk is, dat het wereld-exportkwantum melk eerder op normaal peil zal zijn hersteld dan de bovengenoemde, de vraag in ongunstige zin beïnvloedende factoren zullen zijn opgeheven, zodat voor 1953 de vooruitzichten voor afzet van een weer ongeveer op vooroorlogs peil staand Nederlands exportsurplus waarschijnlijk ongunstig zijn.
14. Het zal van belang zijn na te gaan, welke mogelijkheden in een eventuele export van consumptiemelk zijn gelegen.

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

De Directeur

J. Herring
(Dr J. Herring)

Amsterdam-Gravenhage, September 1948.

Samengesteld door: Dr E. van de Wiel.

I N H O U D

- I. INLEIDING
- II. DE MELKPRODUCTIE, WELKE OMSTREEKS 1953 KAN WORDEN VERWACHT
 - 1. De oppervlakte voedergewassen
 - 2. De opbrengst voedergewassen
 - 3. De te verwachten melkproductie
- III. DE TE VERWACHTEN KOSTPRIJZEN VAN MELK EN DE DAARUIT BEREIDE PRODUCTEN
 - 1. De kostprijs van de melk
 - 2. De prijzen van de uit melk bereide producten
- IV. DE TE VERWACHTEN AANWENDING VAN DE MELK
 - 1. De teruglevering
 - 2. Het binnenlandse verbruik
 - 3. De productie van zuivel- en melkproducten
- V. DE TE VERWACHTEN SEIZOENMATIGE EN GEOGRAFISCHE SPREIDING DER MELKPRODUCTIE
 - 1. De seizoenmatige spreiding der melkproductie
 - 2. De geografische spreiding der melkproductie
- VI. DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN DE INTERNATIONALE ZUIVELPOSITIE
 - 1. De ontwikkeling van de totale melkproductie en van de in melk uitgedrukte uitvoer
 - 2. De ontwikkeling van de uitvoer van zuivel- en melkproducten
 - 3. De ontwikkeling van de invoer van zuivel- en melkproducten
 - 4. De ontwikkeling van het consumptiemelkverbruik
 - 5. De te verwachten ontwikkeling
 - a. De ontwikkeling in het algemeen
 - b. Boter
 - c. Kaas
 - d. Gecondenseerde melk
 - e. Melkpoeder
 - f. Consumptiemelk

DE ZUIVELPOSITIE VAN NEDERLAND IN DE NABIJE TOEKOMST.

I. INLEIDING

Het doel van deze studie is een onderzoek in te stellen naar de zuivelpositie van ons land over ca 5 jaar, dus omstreeks 1953 (in het vervolg dezer nota wordt steeds over 1953 gesproken, waarbij dus bedacht dient te worden, de daarmede niet meer dan een benaderende tijdsaanduiding wordt bedoeld). Onder de zuivelpositie wordt verstaan het totaal der verhoudingen ten aanzien van de melkproductie, de aanwending dezer melk voor opfok, teruglevering en bereiding van producten en de binnen- en buitenlandse afzet dezer producten. Tot goed begrip moge worden opgemerkt, dat met deze opsomming niet reeds bedoeld is een causaal verband aan te geven in dien zin, dat bijv. de verhoudingen t.a.v. de binnen- en buitenlandse afzet zouden worden bepaald door de eerdergenoemde factoren. Het tegendeel is, simplistisch gezien, eerder waar: de afzetmogelijkheden zullen, indien door de Overheid geen bepaalde maatregelen worden genomen op de duur bepalend zijn voor de grootte der melkproductie.

In dit verband is het mogelijk twee wijzen aan te geven, waarop het onderhevige vraagstuk kan worden aangevat: in de eerste plaats kan worden begonnen met te trachten vast te stellen, welke hoeveelheden producten kunnen worden afgezet, om aan de hand daarvan tot een bepaalde melkproductie te komen. Deze methode, hoewel op het eerste gezicht theoretisch wellicht aantrekkelijk, ontmoet in de praktijk verschillende bezwaren. Ten eerste reeds de moeilijkheid, dat, teneinde een mogelijke afzet te kunnen vaststellen, van een bepaalde prijs zal moeten worden uitgegaan, terwijl anderzijds deze prijs - welke bij deze opzet in een bepaald verband met de kostprijs zou moeten staan - door de afzet (=productie) zal worden bepaald. Ten tweede zal het niet doenlijk zijn, om al is het slechts benaderend, de mogelijke afzet vast te stellen. Is het ramen van de toekomstige binnenlandse afzet reeds bezwaarlijk, een schatting te maken van de mogelijke buitenlandse afzet is nog veel moeilijker. Het grootste bezwaar tegen een opzet als hier bedoeld is echter, dat niet voldoende rekening zou worden gehouden met de omstandigheid, dat een bepaalde melkproductie in ons land praktisch, afgezien van eventuele afzetmogelijkheden, gegeven zal zijn. Immers zal verwacht kunnen worden, dat de Overheid er naar zal streven om de bestaande melkproductiecapaciteit zo goed mogelijk te bezetten en de melkvee-houders een redelijke prijs voor hun melk te geven.

Daarom is in deze nota de tweede mogelijke methode gevolgd, waarbij van een (waarschijnlijk) beschikbare hoeveelheid melk wordt uitgegaan, gebaseerd op de te verwachten ruwvoederproductie en een bepaalde import van krachtvoeder. Door deze opzet is de verdere gang van het betoog gegeven: nadat de waarschijnlijkste melkproductie berekend is, zal moeten worden nagegaan, hoeveel de waarschijnlijkste kostprijs van de melk en de verschillende daaruit te bereiden producten bedraagt, welke kwantiteit dezer producten in het binnenland kan worden afgezet en welk quantum melk dus voor export bestemd. In dit verband zal tevens worden gezien, of de aanwezige verwerkingscapaciteit voldoende is om de beschikbare melk te verwerken. Tenslotte zal de internationale zuivelpositie aan een beschouwing worden onderworpen, teneinde enige maatstaven ter beschikking te hebben ter beoordeling van de exportmogelijkheden van ons land.

Bij de berekeningen is er van uitgegaan dat in het jaar, waarop zij betrekking hebben, geen rantsoenering of consumenten-subsidiëring meer plaats hebben. Deze veronderstelling lijkt redelijk, daar het streven der Overheid zeer zeker in deze richting gaat, ook al in verband met de maatregelen, welke met het oog op de Economische Unie met België/Luxemburg zullen moeten worden genomen.

II. DE MELKPRODUCTIE, WELKE OMSTREEKS 1953 KAN WORDEN VERWACHT.

In de inleiding werd erop gewezen, dat in de praktijk kan worden aangenomen, dat een bepaalde minimum-hoeveelheid melk te allen tijde zal worden geproduceerd, onafhankelijk van de afzetmogelijkheden. Daarenboven zal wellicht een hoeveelheid additioneel worden geproduceerd, gebaseerd op ingevoerd krachtvoeder. In welke mate dit laatste zal geschieden, zal afhangen van de toekomstige prijsverhouding tussen krachtvoerdersmiddelen en melk- en zuivelproducten, zodat daarvan momenteel weinig positiefs kan worden gezegd. Alleen eerstbedoelde hoeveelheid zal enigermate kunnen worden geschat, daar de oppervlakte, beteeld met ruwvoedergewassen en de opbrengsten daarvan redelijkerwijze zijn te voorzien. Daarbij is ongeveer als volgt te werk gegaan: de te verwachten voor het rundvee beschikbare hoeveelheden ruwvoeder en krachtvoeder zijn vergeleken met de overeenkomstige vóór de oorlog beschikbare hoeveelheden, waardoor een indruk kan worden verkregen omtrent de verhouding tussen de te verwachten melkproductie en die van voor de oorlog.

Bij de berekeningen is in ruime mate gebruik gemaakt van de gegevens en schattingen in een rapport van het C.I.L.O. te Wageningen ¹⁾; dit rapport zal in het vervolg als C.I.L.O. worden aangeduid.

Overigens zal het duidelijk zijn, dat iedere schatting van de melkproductie over een aantal jaren slechts een zeer ruwe kan zijn.

1. De oppervlakte voedergewassen.

De volgende tabel geeft een inzicht in de betekenis der verschillende veevoederbronnen (op basis van de hoeveelheid zetmeelwaarde) voor de voeding van alle vee in 1938-'39.

Tabel 1. De veevoedervoorziening in 1938-'39 (in % van het totaal).

Grasland + groenvoedergewassen	53
Knol- en wortelgewassen	8
Stoppelgewassen	2
Stro en kaf	2
Bijproducten ²⁾	1
Krachtvoeder	30
Dierlijke voedermiddelen	4
	100

C.I.L.O.

2) aardappelvezels, pulp, spoeling, e.d.

Uit deze cijfers blijkt, dat de rol, welke het ruwvoeder speelt voor de voeding van het rundvee - een belangrijk gedeelte van het krachtvoeder wordt voor de varkens- en pluimveestapel gebruikt - zeer belangrijk is, waarin een rechtvaardiging kan worden gezien voor de hier gevolgde methode.

Voor de schatting van de toekomstige ruwvoederproductie is uitgegaan van het vermoedelijk bouwland-gebruik over ca 5 jaar, dat, in vergelijking met voorgaande jaren, het volgende beeld te zien geeft:

¹⁾ "De productiemogelijkheden van den Nederlandsen landbouw in 1946 en de productiemogelijkheden bij een rationeel gebruik van den Nederlandsen bodem" door Ir M.L. 't Hart, Wageningen, Januari 1946.

abel 2. Oppervlakten, beteeld met akkerbouwgewassen en grasland van 1921 af en voor 1953 (1000 ha)

1921 /30	1931 /40	1946	1947	1948 ¹⁾	Omschrijving	1 9 5 3	
						A	B
440	514	594	509	486	Granen	490	510
60	59	43	37	31	Peulvruchten	50	50
38	35	49	44	58	Handelsgewassen	50	50
295	247	305	326	337	Knol- en wortelgewassen:	310	320
(141)	(115)	(141)	(147)	(159)	cons.en pootaardappelen	(140)	(145)
(33)	(27)	(48)	(55)	(62)	fabrieks-aardappelen	(50)	(50)
(38)	(47)	(66)	(67)	(63)	voederbieten	(70)	(75)
(65)	(43)	(45)	(51)	(46)	suikerbieten	(45)	(45)
(19)	(14)	(6)	(7)	(7)	diversen	(5)	(5)
57	53	97	149	159	Voedergewassen:	170	90
2	3	(57)	(107)	(121)	kunstweide	(130)	(50)
		(40)	(42)	(38)	groenvoeder gewassen	(40)	(40)
2	3	22	13	7	Diversen	-	-
					Bouwland:		
					totaal 1947	1078	
					N.O.P. + Herstel	40	
						1118	
892	910	1110	1078	1077	Uitbreiding grasland	50	
					Totaal bouwland	1068	1018
					Grasland:		
					oppervlakte 1947	1228	
					uitbreiding	50	
1263	1317	1193	1228		Totaal grasland	1278	1328

Dir. Landbouw; ¹⁾ Inventarisatie C.B.S., 1948 (voorlopig).

De in de kolom 1953 A vermelde cijfers geven de schatting voor 1953, waarbij de kunstweide, welke onderdeel uitmaakt van een vruchtwisselingssysteem, nog geheel als kunstweide is opgenomen. In kolom B is dan met deze vruchtwisseling verder rekening gehouden.

Bij de schatting voor 1953 hebben de volgende overwegingen gegolden:

- het areaal handelsgewassen zal ten opzichte van voor de oorlog waarschijnlijk een uitbreiding ondergaan. In 1945 heeft zelfs een zeer belangrijke uitbreiding plaats gevonden. Een oppervlakte van 50.000 ha lijkt redelijk.
- het areaal hakvruchten zal waarschijnlijk iets teruglopen t.o.v. 1947 en 1948 i.v.m. de dalende prijzen voor suiker en de slechter wordende afzetmogelijkheden voor consumptie- en pootaardappelen. Aangehouden is een areaal van 310.000 ha.
- de beschikbare cijfers t.a.v. het grasland houden het gevaar van dubbel-tellingen in. Teneinde bij het beeld van 1947 dubbel telling te voorkomen, kan het best de volgende rekenwijze worden aangehouden:

afname van het bouwland	
sedert 1943	51.000 ha
toename opp. kunstweide	
sedert 1943	95.000 ha
totaal weer ingezaaid	
sedert 1943	146.000 ha

In totaal is gedurende de oorlog gescheurd ca 200.000 ha. De vraag is, of er in totaal meer of minder dan deze oppervlakte weer zal worden ingezaaid. De cijfers in de C.B.S.-tellingen tonen aan, dat in de inundatie-provincies de inzaai de scheuring reeds weer heeft overtroffen; in Gelderland, Noord-Brabant en Noord-Holland is de scheuring nog niet geheel teniet gedaan, in de overige provincies weer wel. Gezien deze "inzaaingsachterstand" in de twee grootste zandprovincies mag worden verwacht, dat nog meer zal worden ingezaaid. Een stimulans daarbij kan zijn de aandrang, welke wordt uitgeoefend in de richting van wisselbouwtechniek (kunstweide). Ter bepaling van de gedachten zijn de volgende cijfers aangehouden als verandering t.o.v. 1943:

opnieuw ingezaaid blijvend grasland	100.000 ha
uitbreiding kunstweide	<u>120.000 ha</u>
totaal weer ingezaaid	220.000 ha

Deze schatting betekent dus t.o.v. de oppervlakte van 1947 een verdere afname van het bouwland met 50.000 ha en een overeenkomstige toename van de oppervlakte blijvend grasland.

d. verder is rekening gehouden met een uitbreiding van de oppervlakte bouwland door het in cultuur brengen van de rest van de Noord-Oost Polder, van door de oorlog geteisterde en geïnundeerde gronden en door normale landaanwinning. De oppervlakte hiervan is geschat op 40.000 ha.

e. de oppervlakte voor granen is als rest-post beschouwd.

De oppervlakte kunstweide in kolom 1953A van 130.000 ha is een samengesteld begrip. In kolom B is deze kunstweide nader onderverdeeld. In de eerste plaats is een deel te onderscheiden, dat als pas ingezaaide weide in statistiek onder kunstweide is opgenomen, doch na een aantal jaren blijvend grasland zal worden (50.000 ha). Dan is voorts onderscheiden 20.000 ha, welke hoewel geen onderdeel van een wisselbouwstelsel uitmakend, toch als kunstweide te boek blijft staan. En tenslotte 60.000 ha echte kunstweide, waarvoor een vruchtwisseling is aangenomen als volgt:

3 jaren in gras - bieten (aardappelen) - rogge - haver, zodat deze 60.000 ha als volgt zijn verdeeld:

granen	20.000 ha
aardappelen	5.000 ha
bieten	5.000 ha
kunstweide	30.000 ha

Ten aanzien van de oppervlakte aardappelen zal moeten worden nagegaan, hoeveel daarvan voor voederaardappelen zal mogen worden verwecht. Daarom trekt men de volgende - uiteraard wederom globale - schatting worden gemaakt.

Benodigde consumptie-aardappelen:

verbruik consumptie-aardappelen per hoofd	120 kg
aantal inwoners	10.000.000
consumptiebehoefte	1.200 duizend ton
voor export	<u>100 " "</u>
totaal benodigd	1.300 duizend ton
opbrengst per ha (vooroorlogse opbrengst + 8%)	20,5 ton
verlies + overschotpercentage	15 %
benodigde oppervlakte voor consumptie + export	75.000 ha

De oppervlakte pootaardappelen is geschat op 35.000 ha. In de laatste drie jaren was met pootaardappelen beteeld:

Tabel 3. Goedgekeurde oppervlakte pootaardappelen (ha)

	1946	1947	1948
aangegeven voor keuring	50.007	51.470	49.323
goedgekeurd	38.375	44.566	-

Hoofdbedrijfsschap akkerbouwproducten.

Voor aardappelen voor voederdoeleinden blijft dan over:

totaal aardappel areaal		
(beh. fabrieksaardappelen)	145.000	ha
af: consumptie + export	75.000	ha
pootaardappelen	35.000	ha
	110.000	ha
blijft voor voederaardappelen	35.000	ha
+ 15% van de consumptieaardappel-opp.	11.000	ha
totaal beschikbaar voor voederdoeleinden	46.000	ha

Volgens de schattingen van het CILO kan in de toekomst ook een verhoging van de oppervlakte stoppelgewassen worden verwacht. In 1938-'39 was de hiermee beteelde oppervlakte ongeveer 100.000 ha. Aangenomen is, dat in 1953 dit areaal zal worden uitgebreid tot 120.000 ha.

Recapitulerend kan in vergelijking met 1938/'39 voor 1953 de volgende oppervlakte ruwvoedergewassen worden begroot.

Tabel 4. Geschatte oppervlakte ruwvoedergewassen in 1953 in vergelijking met 1938/'39 (1000 ha)

	1938/'39 ¹⁾	1953
grasland	1341	1328
kunstweide	25	50
groenvoedergewassen	24	40
knol- en wortelgewassen:	73	121
voederbieten	(51)	(75)
voederaardappelen	(22)	(46)
stoppelgewassen	100	120
suikerbieten (loof!)	45	45
stro en kaf	(558) 2)	(510) 2)

1) CILO

2) Totale oppervlakte granen.

2. De opbrengst voedergewassen.

Het is te voorzien, dat voor de verschillende voedergewassen een stijging van de opbrengst zal plaats hebben. Als oorzaken kunnen o.m. worden genoemd: cultuurtechnische maatregelen, betere verzorging, rationelere kunstmest aanwending, beperking der winningsverliezen, meer aanwending van kunstweiden voor slochtere gronden en betere rassenkeuze voor de verschillende gewassen.

Het CILO voorziet voor de "toekomst" (+ 1965?) deze mogelijkheid:

Tabel 5. Mogelijke ruwvoederproductie in de "toekomst" in vergelijking met 1938/'39 (in 1000 ton zetmeelwaarde)

	1938 - 1939			"toekomst"		
	opp. (1000ha)	prod./ha in kg z.m.w.	prod. (1000 t.z.w.)	opp. (1000 ha)	prod./ha in kg z.m.w.	prod. (1000 t.z.w.)
grasland + kunstweide	1366	2500	3475	1350	4500	6162
groenvoedergewassen	24	2500		30	2900	
knol+wortelgewassen	73	-	502	199	-	1450
stoppelgewassen	-	-	133	-	-	288
stro en kaf	-	-	166	-	-	280
zijproducten	-	-	78	-	-	103
	1473		4354	1579		8283

Er is volgens deze schatting dus nog ruimte voor een aanzienlijke uitbreiding van de ruwvoederproductie, tot zelfs een zodanige hoeveelheid, welke in zetmeelwaarde de totale veevoederbeziening (ook de import) van de jaren voor de oorlog overtreft.

De voorwaarden voor deze hoge ruwvoederproductie zijn volgens het CIL0:

- een cultuurtechnische "beurt" voor ongeveer de helft van de totale oppervlakte grasland ter verbetering van watervoorziening, cultuurtoestand, perceels grootte, wegeaanleg, enz.
- een op peil brengen van de fosphaattoestand van de grond; dit zou voor al het grasland tezamen een hoeveelheid van 18.000 ton P_{25} per jaar gedurende 10 jaren na 1946 vereisen.
- het opvoeren van de stikstofgift tot 200 kg N per ha grasland; volgens het CIL0 moet de verwezenlijking van de eerste 100 kg N in de eerste 10 jaren zeker mogelijk zijn!
- beperking van de winningsverliezen van gras, hooi, enz. van 1/3 deel van de brutoproductie tot 25% van de brutoproductie.
- het intensiveren van de voorlichting om deze techniek bij de boeren ingang te doen vinden.

De productieverhoging voor grasland zou dan aldus zijn:

1. door cultuurtechnische werken en de nazorg (fosphaat bemesting)	18%
2. door verhoogde N-gift (tot 200 kg/ha)	42%
3. meer gebruik van kunstweide	p.m.
4. verbeterde watervoorziening	p.m.
Totaal	60%

Bij een vooroorlogse grasproductie (op stam) van 3750 kg z.m.w. per ha zou dit dus worden + 6000 kg z.m.w. Bij een verliespercentage van 25% wordt dit 4500 kg z.m.w.; dit vergeleken met de vooroorlogse nettoproductie van 2500 kg (3750 - 33%) betekent een nettoproductie-verhoging van 80%.

- de productieverhoging van knol- en wortelgewassen (voederbieten en aardappelen) wordt door het CIL0 begroot op 25% door betere rassenkeuze, betere verzorging en betere cultuurmaatregelen.

Hierbij moet dus steeds in het oog worden gehouden, dat het hier gaat om een periode, welke nog minstens 15-20 jaar verwijderd is.

Voor een schatting van de mogelijke productieverhoging in 1953 zouden de volgende modificaties kunnen worden aangebracht:

sub a. Cultuurtechnische verbeteringen.

Cultuurtechnische werken zullen tot + 20.000 ha per jaar worden beperkt: voor een periode van 5 jaar wordt dit dan ongeveer 100.000 ha.

sub b. Fosphaat toestand.

Volgens de Nederlandse opgaven voor het Marshall-plan ¹⁾ is in de komende jaren een fosphaatverbruik in Nederland begroot, dat + 30.000 ton P_{25} boven het vooroorlogse verbruik ligt. Indien dit verhoogde verbruik verwezenlijkt en ook na de Marshall-periode (1951/52) voortgezet wordt, zal dus het op peil brengen van de fosphaat toestand mogelijk zijn.

sub c. De stikstof-bemesting.

Volgens de Nederlandse opgave voor het Marshall-plan ²⁾ is in de komende jaren het stikstofgebruik in Nederland als volgt begroot:

Tabel 6. Stikstofverbruik in Nederland in de toekomst (1000 ton N)

Periode	Verbruik
1934/38	112
1946/47	106
1947/48	130
1948/49	135
1949/50	140
1950/51	145
(1951/52)	(145)

Recobaa

1) en 2) Recobaa 1947.

Er is dus voorzien in een vergroting van het verbruik van ca 30.000 ton per jaar vergeleken met voor de oorlog. Wanneer wij aannemen, dat deze meerdere hoeveelheid geheel aan het grasland ten goede zal komen, dan betekent dit voor het grasland een extra gift van 30.000 ton : 1.400.000 ha = ca 22 kg N/ha.

Het effect van een verhoging van de stikstofbemesting op grasland mag worden geschat op 9 kg zetmeelwaarde per kg stikstof ¹⁾; een verhoging van de stikstofbemesting met 22 kg N betekent dus een meerdere productie van 9 x 22 kg = 198 kg z.m.w. per ha. Dit is een productieverhoging van ongeveer 5% bij een vooroorlogse brutoproductie van 3750 kg z.m.w. per ha.

sub d. De winningsverliezen.

Deze zullen in deze berekening onveranderd op het vooroorlogse niveau van 33% worden aangehouden. De productieverhoging van grasland en kunstweide zou dus in 1953 aldus kunnen zijn:

1. door cultuurtechnische werken en de nazorg (fosphaat bemesting)	5 %
2. door extra stikstofgift	5 %
3. meer gebruik van kunstweide	p.m.
4. verbeterde watervoorziening	p.m.

Totaal 10 %
3750 kg

Vooroorlogse productie in kg z.m.w./ha (op stam)

Vermoedelijke productie in kg z.m.w./ha in 1952

($\frac{110}{100} \times 3750 \text{ kg}$)

4125 kg

Winningsverliezen

33 %

Netto-opbrengst in 1953 (67% x 4125)

ca. 2750 kg

sub f. Opbrengst van knol- en wortelgewassen en groenvoedergewassen.

De opbrengst van de bieten en aardappelen zal voor deze berekening + 8% hoger worden genomen dan voor de oorlog; hetzelfde stijgingspercentage is voor groenvoedergewassen aangehouden.

De totale ruwvoederproductie zou dan als volgt kunnen worden geschat:

Tabel 7. Geschatte ruwvoederproductie in 1953 in vergelijking met 1938/'39.

	1938 - 1939 ¹⁾		%	1953	
	oppervl. (1000 ha)	productie (1000 ton z.m.w.)		oppervl. (1000 ha)	productie (1000 ton z.m.w.)
Grasland	1341)	3415	10%	1328)	3790
Kunstweide	25)			50)	
Groenvoeder- gewassen	24	60	8%	40	108
Knol- en wortelgewassen:	73	298	8%	121	473
voederbieten	(51)			(75)	
voederaard- appelen	(22)			(46)	
Suikerbieten (loof)	45	109	-	45	109
Stoppelgewassen	100	133	-	120	160
Stro en kaf	(558)	166	-	(510)	166
Bijproducten	-	78	-	-	78
Totaal	1463	4354		1539	5099

¹⁾ CILLO.

²⁾ Raming CILLO.

De totale ruwvoederproductie zal dus redelijkerwijze in 1953 ongeveer 17% hoger kunnen liggen dan voor de oorlog.

De te verwachten melkproductie.

Het grootste deel van deze ruwvoederproductie zal ten goede komen aan de rundveestapel. Daarnaast nemen echter ook andere vee-soorten een deel hiervan op, nl. paarden, schapen en varkens (aardappelen). De hiervoor benodigde hoeveelheden kunnen als volgt worden geschat.

De paardenstapel bedroeg in 1939 293.000 ¹⁾ stuks en het ruwvoederverbruik werd geschat op 515 duizend ton zetmeelwaarde. ²⁾

Bij een schatting van het aantal paarden in 1953 op 280.000 ¹⁾ stuks zal het ruwvoederverbruik der paarden ongeveer $\frac{280}{293} \times 515.000 = 490$ duizend ton zetmeelwaarde bedragen.

De schapenstapel bedroeg voor de oorlog ongeveer 650.000 ¹⁾ dieren en het ruwvoederverbruik werd geschat op 81.000 ton zetmeelwaarde. ²⁾ Bij een aantal schapen van 525.000 ¹⁾ in 1953 zou dus het ruwvoederverbruik ongeveer $\frac{525}{650} \times 81.000 = 65.000$ ton zetmeelwaarde bedragen.

In deze berekening wordt verder aangenomen, dat ongeveer 90% van de voeder aardappelen naar de varkens gaat; dit zal dus met ongeveer $0,90 \times 215.000$ ³⁾ = 195.000 ton zetmeelwaarde overeenkomen.

Voor het rundvee blijft dan aan ruwvoeder beschikbaar (1000 ton z.m.w.):

Totaal geproduceerde "ruwvoeder"	5099
Af: paarden	490
schapen	65
varkens	195

Beschikbaar voor rundvee	$\frac{750}{4349}$
--------------------------	--------------------

Er is dus rond 4350 duizend ton ruwvoeder-zetmeelwaarde beschikbaar voor het rundvee; voor de oorlog bedroeg deze hoeveelheid 3675 duizend ton ²⁾. Dit betekent een stijging van de beschikbare hoeveelheid van 18%.

Teneinde tot een berekening te komen van de totale melkproductie in 1953, lijkt het redelijk aan te nemen, dat de samenstelling van de rundveestapel, de melkgift en dus de voederbehoefte per koe in 1953 gelijk zullen zijn aan het jaar 1938/39; de voederbehoefte bedroeg toen 2.900 kg zetmeelwaarde per melk-koe (met een productie van 3.500 kg melk à 3,4% vet) met het daarbij behorende andere rundvee (d.i. 1/3 kalf, 1/3 stuks jongvee, 1/14 stuks mestvee en 1/40 stier). ²⁾

De schattingen omtrent het krachtvoederverbruik in 1938/39 van de rundvee-stapel lopen uiteen van 800 tot ongeveer 1.000 ton ⁴⁾; dit komt dus neer op 600-700 duizend ton zetmeelwaarde, of, indien de laatste schatting als richting-gevend wordt beschouwd, per melkkoe (met bijbehorend vee) op rond 450 kg zetmeelwaarde. (Deze getallen kunnen op de volgende manier worden gecontroleerd voor 1938/39:

totale voederbehoefte per melkkoe + bijbehorend vee	2900 kg z.m.w.
gegeven als krachtvoeder	450 kg z.m.w.
te voorzien als ruwvoeder	2450 kg z.m.w.
dit wordt voor 1.535.000 melkkoeien + bijbehorend vee	
1.535.000 x 2,45 ton z.m.w.	3760 duizend ton z.m.w.

Zoals hierboven is aangegeven, was de voor rundvee beschikbare hoeveelheid ruwvoeder in 1938/39 ongeveer 3675 duizend ton z.m.w.)

1) Recobaa, Juli 1947.

2) CILO.

3) Zie tabel 7.

4) CILO.

Het is nog niet te voorzien, hoe groot het krachtvoerdersverbruik in de toekomst zal zijn. In deze berekening wordt uitgegaan van een krachtvoedergift van 300 kg per melkkoe, d.i. ongeveer een zetmeelwaarde van 220 kg. (In het CILO-rapport wordt een hoeveelheid van 254 kg krachtvoeder per melkkoe plus bijbehorend vee rationeel geacht. ¹⁾ De gemiddelde krachtvoedergift van de bij het L.E.I. aangesloten bedrijven bedroeg in 1946/47 262 kg ²⁾. Een krachtvoedergift in 1953 van ongeveer 300 kg lijkt dan ook redelijk).

Het voederrantsoen voor een melkkoe + bijbehorend vee zou er dus ongeveer als volgt uitzien:

totale voederbehoefte	2900 kg z.m.w.
uit krachtvoeder	220 " " "

uit ruwvoeder	<u>2680 kg z.m.w.</u>
---------------	-----------------------

Dit betekent, vergeleken met 1938/39, een stijging van de hoeveelheid ruwvoeder in het rantsoen van $\frac{2680}{2450} \times 100 - 100 = 9\%$.

Tegenover de stijging van 18% in de voor rundvee beschikbare hoeveelheid ruwvoeder staat dus een stijging van 9% in de behoefte aan ruwvoeder per melkkoe + bijbehorend vee.

In het voorgaande werd berekend, dat in totaal voor rundvee beschikbaar was 4350 duizend ton zetmeelwaarde. Dit betekent, dat een melkveestapel zal kunnen worden gehouden van $\frac{4.350.000}{2,68} = 1.620.000$ stuks.

De geschatte melkproductie zal dan bedragen $1.620.000 \times 3.500 \text{ kg} = 5.670.000$ ton, afgerond 5.700.000 ton.

Aangenomen is, dat het gemiddelde vetgehalte 3,5% zal bedragen. In deze opzet zal de benodigde hoeveelheid krachtvoeder bedragen $1.620.000 \times 300 \text{ kg} = 486.000$ ton, afgerond 500.000 ton.

Er moge hier nogmaals op worden gewezen, dat de schatting van de melkveestapel en de melkproductie slechts een globale is. Een nauwkeurige schatting van deze grootheden te maken voor een tijdstip, dat ongeveer 5 jaar in de toekomst ligt, is niet mogelijk.

1) CILO.

2) L.E.I. Overzicht No. 30, 1947.

DE TE VERWACHTEN KOSTPRIJZEN VAN MELK EN DE DAARUIT BEREIDE PRODUCTEN.

Het stuit uiteraard eveneens op grote moeilijkheden om omtrent de over ca 5 jaar te verwachten kostprijs van melk een prognose op te stellen. Overigens wordt naast het absolute niveau van de kostprijs de zuivelpositie van ons land evenzeer beïnvloed door enerzijds de verhouding tussen onze kostprijs en die van andere voor de internationale zuivelpositie van belang zijnde landen en anderzijds door de ontwikkeling van die kostprijs in verhouding tot de ontwikkeling van het algemeen binnenlands prijsniveau. De eerste verhouding zal een aanduiding kunnen inhouden omtrent de concurrentiekracht van onze producten op de buitenlandse markt, de tweede zal een der factoren zijn, welke de afzetmogelijkheden in het binnenland bepalen. Bovendien moet worden bedacht, dat de kostprijs van de melk slechts een - zij het belangrijk - onderdeel van de totale kostprijzen der eindproducten uitmaakt, welke laatste uiteindelijk beslissend zullen zijn bij een beoordeling van de zowel binnen- als buitenlandse afzetmogelijkheden.

De kostprijs van de melk.

De schatting van de kostprijs der melk over 5 jaar zal worden opgesteld aan de hand van de huidige samenstelling der kosten, welke uit de kostprijs-administraties van het L.E.I. bekend is. Daar de prijs van de melk, welke thans is vastgesteld, steunt op de kostprijs van de melk op een groot aantal weidebedrijven, zal de kostenverdeling op de weidebedrijven als richtinggevend worden aangehouden. De mogelijkheden tot rationalisatie van de productie op de gemengde bedrijven op de lichtere gronden zijn groter dan die op de weidebedrijven. Op de gemengde bedrijven is de melkprijs echter in feite ca 1 ct hoger dan op de weidebedrijven (i.v.m. de overbruggingstoelage voor lichte gronden). Door de genoemde grotere rationalisatiemogelijkheden op de lichtere gronden zal deze additionele toeslag in de toekomst wellicht kunnen vervallen.

a. De verwachte ontwikkeling der productie op de weidebedrijven.

Nagegaan zal dus moeten worden, hoe de ontwikkeling op de weidebedrijven in de komende jaren zal zijn. In hoofdstuk II werd de stijging van de productie van het grasland t.o.v. de vooroorlogse geschat op 10%, nl. van 2500 op 2750 kg zetmeelwaarde per ha, dus op 250 kg z.m.w. Daartegenover staat een daling van het krachtvoerdersverbruik, dat, eveneens uitgedrukt in kg z.m.w., per koe (+ bijbehorend vee) 230 kg bedroeg. Per ha komt dit neer op eveneens 250 kg z.m.w., zodat per saldo een herstel van de vooroorlogse veebezetting en melkproductie per ha ongeveer mogelijk zal zijn.

Teneinde na te gaan hoe groot deze stijging zal zijn, zullen wij ons baseren op Frijsland, zijnde een specifiek weidegebied. Voor die provincie kunnen de volgende gegevens worden opgesteld.

	<u>M e i '39</u>	<u>M e i '46</u>
blijvend grasland	235.568 ha	216.044 ha
kunstweide	607 ha	4.246 ha
Totaal	<u>236.175 ha</u>	<u>220.290 ha</u>
aantal melk- en kalfkoeien	265.161 stuks	225.286 stuks
gem. veebezetting/ha	1,12	1,02

Indien de vooroorlogse veebezetting zal worden hersteld, zal deze dus een stijging te zien geven van 10%.

De productie per koe is aangenomen ook 10% te stijgen, zodat per saldo de stijging van de productie in de weidegebieden per ha vergeleken met de huidige toestand op ca 20% is te stellen.

b. De verwachte ontwikkeling der kosten.

Het volgende beeld kan worden gegeven van de structuur van kosten en opbrengsten, uitgedrukt in een percentage van de brutokosten per ha grasland. (Dit structuurbeeld is ontleend aan de gegevens van de kostprijsboekhouding van het L.E.I. over het jaar 1946/'47).

	<u>Friesland</u>	<u>Noord-Holland</u>	<u>Gemiddeld</u>
1. Loon + sociale lasten	37%	38%	37½%
2. Krachtvoeder	11%	9%	10%
3. Ruwvoeder + stro	10%	14%	12%
4. Melkproducten	10%	7%	8½%
5. Kunstmest	2%	2%	2%
6. Pacht	14%	13%	13½%
7. Overige kosten	16%	17%	16½%
Brutokosten	<u>100%</u>	<u>100%</u>	<u>100%</u>
8. Opbrengst bijproducten	22%	22%	22%
Nettokosten	<u>78%</u>	<u>78%</u>	<u>78%</u>

De wijzigingen, welke in boven weergegeven kostenstructuur zullen gaan optreden, zullen worden bepaald door eventuele prijswijzigingen en eventuele kwantitatieve wijzigingen onder invloed van de gestegen veebezetting en melkproductie.

Ad 1. Loon en sociale lasten.

De invoering van de bedrijfspensioenverzekering en de werkloosheids- en wachtgeldverzekering veroorzaakt een arbeidskostenstijging van rond 10%. De gestegen veebezetting behoeft, nemen wij aan, geen noemenswaardige stijging van de arbeidsbezetting tengevolge te hebben. De stijging der veebezetting is immers voornamelijk gebaseerd op een intensievere graslandexploitatie, waarvoor wel meer arbeidsuren nodig zullen zijn, doch deze kunnen worden leverd door een vermindering van het aantal onproductieve arbeidsuren.

Ad 2. Krachtvoeder.

Het toekomstige krachtvoerdersverbruik is geraamd op 300 kg per koe. T.o.v. het jaar 1946/'47 betekent dit een stijging tot $\frac{300}{262} \times 100 = 115\%$ per koe en van $1,10 \times 115 = 126\frac{1}{2}\%$ per ha, afgerond tot 125% per ha.

De toekomstige prijs, welke de boer voor het krachtvoeder zal moeten betalen, hangt af van de ontwikkeling van de wereldmarktprijs en van de subsidiepolitiek. De wereldmarktprijs is thans zeer hoog en zal in de toekomst zeker dalen. Nemen wij aan, dat de thans op voeivoeder gegeven subsidies door deze prijsdaling worden gecompenseerd, dan zal uiteindelijk de prijs voor de boer gelijk blijven.

Ad 3. Ruwvoeder en stro.

De prijzen dezer voedermiddelen zijn tengevolge van de na-oorlogse schaarste zeer sterk gestegen. De tendenz bestaat reeds om op de aankoop te besparen, bijv. door gedurende de winter niet te veel vee op te stallen. Het is dus waarschijnlijk, dat zowel de aangekochte kwantiteit als de prijs een daling te zien zullen geven. De invloed hiervan op de onderhavige post hebben wij geschat op een daling van 30%.

Ad 4. Melkproducten.

Onder invloed van de gestegen melkveebezetting zal ook de grootte van de opfok toenemen. De hoeveelheid vervoederde volle melk per kalf kan echter belangrijk dalen, wanneer in voldoende mate halvermeel ed. beschikbaar komt. Deze laatste factor hebben wij een grotere invloed toegekend dan de stijgende tendenz onder invloed van de gestegen veebezetting. Bovendien zullen, wanneer de prijs van de melk een daling te zien geeft, de kosten van de vervoederde melk per kg ook dalen. Per saldo hebben wij aangenomen, dat door deze invloeden het onderhavige kostenmoment een daling van 20% te zien zal geven.

Ad 5. Kunstmest.

De geraamde opvoering van de graslandproductie steunt voor een belangrijk deel op een intensievere en een doelmatigere bemesting van het grasland.

In het vorige hoofdstuk werd de stijging van het stikstofverbruik t.o.v. voor de oorlog geraamd op ca 20 kg zuivere stikstof per ha. Het vooroorlogse verbruik bedroeg ca 25 kg per ha. Indien de geschatte stikstofgift van 45 kg per ha zal worden aangevuld met een normale fosforzuur- en kalibemesting, van respectievelijk 30 kg P_2O_5 en 25 kg K_2O , dan worden de vermoedelijke kunstmestkosten per ha grasland (ervan uitgaande, dat de kunstmestprijzen geen verandering ondergaan):

stikstof	: 45 x 80 cts = f. 36,-
fosforzuur	: 30 x 50 cts = " 15,-
kali	: 25 x 35 cts = " 8,75
overige kunstmeststoffen	
(kalk enz.)	" 1,25
	f. 61,-- per ha

In het jaar 1946/'47 bedroegen de kunstmestkosten ca f. 18,-- per ha, zodat deze post ongeveer $3\frac{1}{2}$ x zo hoog zal worden.

Ad 6. Pacht.

Onder invloed van de sterk gestegen eigenaarslasten bestaat er een zeer sterke drang tot pachtverhoging, welke reeds gedeeltelijk gerealiseerd is. Wij hebben een verdere stijging met 20% aangenomen.

Ad 7. Overige kosten.

Deze kosten kunnen voor een groot deel als vaste kosten worden beschouwd en zullen dus niet reageren op een verandering in de veebezetting. Aangenomen is, dat deze kostengroep geen stijging te zien zal geven.

Ad 8. Opbrengst bijproducten.

Deze post heeft vrijwel geheel betrekking op de opbrengst van de vee-uitstoot. Het is te verwachten, dat deze uitstoot dezelfde kwantitatieve stijging zal vertonen als de veebezetting, terwijl de kwaliteit waarschijnlijk wat zal toenemen. Daartegenover is aan te nemen, dat er zich een zekere prijsdaling zal voordoen. Per saldo is een opbrengststijging van 10% aangenomen.

Resumerende kan het volgende beeld worden ontworpen:

	Huidige structuur	Wijziging in %	Gewijzigde structuur
1. Loon + sociale lasten	37 $\frac{1}{2}$ %	110 %	4125
2. Krachtvoeder	10 %	125 %	1250
3. Ruwvoeder + stro	12 %	70 %	840
4. Melkproducten	8 $\frac{1}{2}$ %	80 %	680
5. Kunstmest	2 %	350 %	700
6. Pacht	13 $\frac{1}{2}$ %	120 %	1620
7. Overige kosten	16 $\frac{1}{2}$ %	100 %	1650
Brutokosten	100 %	109 %	10865
8. Opbrengst bijproducten	22 %	110 %	2420
Nettokosten	78 %	108 %	8445
Melkproductie	100 %	120 %	

Tegenover een geraamde kostenstijging per ha tot 108% t.o.v. het jaar 1946/'47 staat een stijging van de melkproductie per ha tot 120%. De geraamde kostprijsdaling zal dus bedragen $100 - \frac{108}{120} \times 100 = \text{ca } 9\%$ t.o.v. 1946/'47.

Nu zou het niet juist zijn, om, teneinde de uiteindelijke melkprijs te bepalen, deze daling op de voor het jaar 1946/'47 vastgestelde melkprijs in mindering te brengen, daar in dat jaar een betrekkelijk geringe ondernemerswinst werd ingecalculleerd. Wij zullen ons voor de vaststelling van deze post op de voor het jaar 1947/'48 aangehouden marge tussen melkprijs en kale kostprijs baseren. De vastgestelde melkprijs bedraagt 18,3 cts. Houden wij er rekening mee, dat 0,3 cts zijn toegevoegd in verband met de bedrijfspensioen-

verzekering en dat de kale kostprijs in Friesland gemiddeld 15,48 cts ¹⁾ bedroeg, dan was de marge $18 - 15,48 = 2,52$ cts = 16,3% van de kale kostprijs.

De kale kostprijs bedroeg in 1946/'47 gemiddeld 14,47 cts. Wordt dit cijfer gecorrigeerd voor het extra voederverbruik van f. 8,26 per ha in verband met de zeer strenge winter, dan wordt een kale kostprijs verkregen van 14,27 cts. Daarop de verwachte kostprijsdaling van 9% in mindering brengend, wordt een kale kostprijs verkregen van $14,27 - \frac{9}{100} \times 14,27 = 12,99$ cts.

Dezelfde procentuele marge aanhoudend als voor 1947/'48 werd gevonden, zal de melkprijs bedragen $12,99 + \frac{16,3}{100} \times 12,99 = 15,11$ cts.

Het zal wederom duidelijk zijn, dat deze berekende melkprijs voor het jaar 1953 slechts zeer benaderend is; met betrekkelijk grote waarschijnlijkheid zal echter kunnen worden gezegd, dat deze prijs in dat jaar ergens zal liggen tussen 15 en 16 cts.

2. De prijzen van uit melk bereide producten.

In bijlage is een berekening gegeven van de consumentenprijzen en de exportprijzen van uit melk bereide producten, uitgaande van de in de vorige paragraaf berekende kostprijs van de melk. Het spreekt wederom vanzelf, dat deze prijsberekeningen slechts benaderend zijn en alleen een tendens kunnen aangeven. De onbekende factor bij deze berekeningen is de ontwikkeling van de verschillende marges, nl. verwerkingskosten en handelsmarges. Deze zal afhangen van de ontwikkeling der prijzen der verschillende kostenbestanddelen en van de bezetting van het melkverwerkende apparaat.

a. Verwerkingskosten.

Wat de verwerkingskosten betreft is aangenomen, dat in 1953 de loonkosten 10% hoger zullen liggen dan thans en dat de afschrijving in dat jaar op basis van de vervangingswaarde zal worden gecalculeerd, welke geschat is op $2\frac{1}{2} \times$ de historische kostprijs.

Ten aanzien van de te verwachten bezetting van het melkverwerkend apparaat kan het volgende worden opgemerkt. Bij consumptiemelk zijn drieërlei berekeningen uitgevoerd, nl. voor gestandaardiseerde melk met 3,3%, 3% en 2,5% vet. De consumentenprijs bij 3,3% en 3% vet bedraagt 26 cts resp. 25 cts en 25 cts resp. 24 cts (nl. bij een melkprijs van resp. 16 en 15 cts). Dit betekent t.a.v. de huidige prijs van 22 cts (alles voor prijsklasse I) een belangrijke verhoging - inderdaad gepaard gaande met een verhoging van het vetgehalte - waarbij het melkverbruik waarschijnlijk niet zal toenemen. In dit geval is de bezetting dan ook gelijk gehouden aan de tegenwoordige. De consumentenprijs bij 2,5% vet zal ongeveer gelijk blijven aan de huidige, voor welk geval is aangenomen, dat de bezetting, vergeleken met de situatie van thans, een uitbreiding van 10% te zien zal geven. (In het volgende hoofdstuk zal op de ontwikkeling van binnenlandse verbruik en productie verder worden ingegaan). Bij de berekening van de verwerkingskosten van boter is uitgegaan van een 10% grotere bezetting.

De gang van zaken bij de kaasfabrieken zal voor een belangrijk deel door de ontwikkeling in Friesland, verreweg de belangrijkste kaasproducerende provincie, worden bepaald. In het vorige hoofdstuk werd uiteengezet, dat redelijkerwijze kan worden verwacht, dat de melkproductie in de weidegebieden weer ongeveer op vooroorlogs niveau zal komen. Dit betekent, aannemende dat een eventuele - relatief geringe - verhoging van het consumptiemelkverbruik zal wegvallen tegen een iets lagere teruglevering en dat de verhouding tussen de tot de verschillende producten verwerkte hoeveelheden melk ongeveer gelijk aan voor de oorlog zal zijn, dat de kaasproductie in Friesland ongeveer tot het vooroorlogse peil zal terugkeren. De huidige en de vooroorlogse kaasproductie blijken uit de volgende opstelling:

1) Zie Rapport L.E.I. No. 84: onderzoek naar de kostprijs van de melk, enz., December 1947.

3. Kaasproductie in totaal en in enige provincies, voor en na de oorlog
(in tonnen).

	1939	1947	5/1 - 18/7 1947	4/1 - 17/7 1948
Friesland	50.094	29.563	16.939	21.248
Noord-Holland	21.089	8.599	4.756	6.440
Overijssel	5.564	4.675	2.520	3.467
Totaal Nederland	93.953	53.421	30.715	40.226

Bedrijfschap voor Zuivel.

In 1947 - evenals in 1939 - bedroeg de kaasproductie in Friesland ca 55% van de totale fabriekskaasproductie. De totale fabriekskaasproductie in 1948 wordt op ca 65.000 ton geschat. Uitgaande van hetzelfde percentage zal hiervan in Friesland ca 35.000 ton worden geproduceerd. Tot dusver heeft de Friese productie, evenals in de overeenkomstige periode van 1947, ook ca 55% van de totale fabrieksproductie uitgemaakt, zodat inderdaad redelijkerwijze verondersteld mag worden, dat voor het gehele jaar 1948 datzelfde percentage zal gelden. Bij het vaststellen van de bezetting dient ook rekening te worden gehouden met de leveringen van aanvullingsmelk. Deze bedroegen in het jaar 1947 voor Friesland ca 85.000 ton ¹⁾. Tot 10 Juli '48 leverde Friesland ca 35.000 ton, terwijl in de overeenkomstige periode van verleden jaar een ongeveer gelijke hoeveelheid geleverd werd. Op grond hiervan aannemende, dat in het gehele jaar 1948 wederom een hoeveelheid van ca 85.000 ton aanvullingsmelk zal worden geleverd, zal de productie dit jaar ongeveer bedragen 35.000 ton kaas + 85.000 ton aanvullingsmelk, overeenkomende met ongeveer 435.000 ton melk. De kaasproductie zal, zoals wij zagen, in 1953 ongeveer bedragen 50.000 ton - dezelfde hoeveelheid nl. als in 1939 - overeenkomende met ca 500.000 ton melk. De bezetting zal dus met ca 15% kunnen toenemen. Deze 15% hebben wij naar beneden op 10% afgerond, o.m. uit overweging, dat de kaasproductie in Noord-Holland en hiermede de bezetting der fabrieken, in verband met de ontwikkeling van het consumptiemelkverbruik in het Westen, waarschijnlijk lager zal komen te liggen. Opgemerkt moge worden, dat het in dit verband er niet veel toe doet, of in de toekomst door de Friese kaasfabrieken nog aanvullingsmelk - voor consumptiedoelinden in het Westen - zal worden geleverd, daar deze, zoals wij zagen, tot de bezetting der fabrieken kan worden gerekend.

Ook t.a.v. melkpoeder, waarvan dit jaar ongeveer 22.000 ton zal worden geproduceerd, is aangenomen, dat de bezetting met 10% zal worden uitgebreid. Weliswaar zal in het vervolg dezer nota blijken, dat voor 1953 een productie van ca 38.000 ton poeder is geschat, wat een uitbreiding t.o.v. 1948 betekent van 60%, doch daartegenover zal ook de capaciteit, vooral op de zandgronden, moeten worden uitgebreid ²⁾.

Het condensapparaat is in belangrijke mate onderbezet. De geprojecteerde productie voor dit jaar bedraagt ongeveer 50.000 ton, terwijl de productie in de jaren 1937, '38 en '39 (totaal vol + mager) resp. ca 170.000, 155.000 en 145.000 ton bedroeg. Voor 1953 is de productie op ca 160.000 ton geschat, wat een uitbreiding tot het 3-voudige der huidige productie betekent. Mogelijkerwijze zal de capaciteit ook worden uitgebreid, zodat bij de prijsberekening met een vergroting der bezetting is gerekend tot 250%.

1) Bedrijfschap voor Zuivel.

2) Overigens is de invloed van de bezetting op de uiteindelijke prijs van het product betrekkelijk gering. Indien bijv. de bezetting 30% zou toenemen (i.p.v. 10%), zou de eindprijs van Spray-poeder slechts ca f. 1,70 per 100 kg dalen.

Onderstaand volgt een overzicht van de samenstelling van de huidige en de in 1953 te verwachten verwerkingskosten.

Tabel 9. Samenstelling der huidige en toekomstige verwerkingskosten.

			Consumptiemelk (per 100 l.)				Boter (per 100 kg verwerkte melk, bij 10% grotere bezetting)	
			1953					
	1948		bij gelijke bezetting		bij 10% grotere bezetting			
	Westelijk cons.geb.	overig	Westelijk cons.geb.	overig	Westelijk cons.geb.	overig	1948	1953
Lonen	0,76	0,65	} 1,66	1,46	} 1,51	1,33	0,43	1,06
Afschr.+ intrest	0,21	0,20					0,12	
Overige vaste kosten	0,29	0,24					0,40	
Variabele kosten	0,64	0,59	0,64	0,59	0,64	0,59	0,21	0,21
Totaal	1,90	1,68	2,30	2,05	2,15	1,92	1,16	1,27
Per 100 kg	1,86	1,63	2,23	2,--	2,09	1,86		

	K a a s		H a t m a k e r		S p r a y		Gesultende condens (per 100 kg verwerkte melk bij 250% grotere be- zetting)	
	(per 100 kg verwerkte melk bij 10% grotere bezetting)		(per 100 kg verwerkte melk bij 10% grotere bezetting)		(per 100 kg verwerkte melk bij 10% grotere bezetting)			
	1948	1953	1948	1953	1948	1953	1948	1953
Lonen	0,77	} 1,73	0,41	} 0,86	0,66	} 1,43	1,55	} 1,50
Afschr.+ intrest	0,15		0,16		0,30		0,50	
Overige vaste kosten	0,67		0,10		0,14		0,45	
Variabele kosten	0,38	0,38	0,57	0,57	0,57	0,57	2,50	2,50
Totaal	1,97	2,11	1,24	1,43	1,67	2,--	5,--	4,--

Bedrijfschap voor Zuivel.

b. Handelsmarges.

De slijtersmarges voor consumptiemelk zijn gelijk gelaten aan de huidige. Weliswaar zal kunnen worden aangenomen, dat er enige rationalisatie in de distributie van consumptiemelk zal plaats hebben, waardoor deze marges lager zouden worden, doch daartegenover staat, dat de kosten van de aanvullingsmelk - hoofdzakelijk bestaande uit vrachtkosten en onderbezettingsvergoedingen - en van het poeder maken en oplossen - teneinde in de wintertekorten aan consumptiemelk te voorzien - welke kosten thans door de Overheid worden gedragen, verondersteld zijn in 1953 voor rekening van de consumenten te komen en dus in de consumentenprijs moeten worden doorberekend. (Hierdoor zal de slijtersmarge zelve nauwelijks direct worden beïnvloed, doch de kosten van het standaardisatie bedrijf zullen toenemen). Aangenomen is dus, dat deze kostentoe name en de prijsverlagende werking van de rationalisatie elkaar zullen compenseren, ofschoon in werkelijkheid de kostenvermeerdering waarschijnlijk groter is. Het is echter niet te zeggen, in welke mate dit het geval zal zijn.

Het zal heel moeilijk zijn vast te stellen, hoe de handelsmarges bij kaas zich zullen ontwikkelen. Deze marges zijn in de prijsberekeningen dan ook aanvankelijk gelijk gehouden aan de huidige: slechts werden verhogingen toegepast in verband met hogere omzetbelasting en hogere waarde van de indroog. Het is echter niet aan te nemen, dat deze marges, zodra de concurrentie bij wat grotere vrijheid toeneemt en de omzetten een stijging vertonen - inderdaad is, zoals uit het volgende hoofdstuk zal blijken, een verhoging van de binnenlandse kaasafzet waarschijnlijk - op het aangegeven peil gehandhaafd zullen blijven. In verband daarmee lijkt het zeer wel mogelijk, dat de consumentenprijzen ca 10 cts lager zullen liggen dan op de aanvankelijk aangeduide methode kon worden berekend. Daar echter niet te zeggen is, hoeveel door de verschillende handelsstadia in deze marge-verlaging zal worden bijgedragen, is deze 10 cts op het eindbedrag in mindering gebracht.

De handelsmarge bij boter is, vergeleken met de huidige marge, verhoogd met het oog op de hogere omzetbelasting. Hier is later geen aftrek in mindering gebracht, daar de binnenlandse omzetten in verband met de hoge - immers niet meer gesubsidieerde - prijs waarschijnlijk niet zullen toenemen.

In het algemeen kan omtrent deze prijsberekeningen nog worden opgemerkt, dat steeds, in overeenstemming met het in het vorige hoofdstuk gevonden resultaat betreffende de toekomstige kostprijs van de melk; van twee melkprijzen is uitgegaan, nl 16 en 15 cts. Voorts is steeds een heffing van het B.Z. ingevoegd, welke post hoofdzakelijk ten doel heeft bepaalde afrondingen op te vangen en waarmee dus niet gezegd wil zijn, dat er in feite heffingen zullen plaats hebben.

De uitkomsten der berekeningen kunnen als volgt worden gerecapituleerd:

Tabel 10. Consumenten- en exportprijzen van zuivelproducten thans en in 1953.

	eenheid	Thans		Op basis van een melkprijs van			
		consu- menten- prijs	export- prijs	16 cts		15 cts	
				consu- menten- prijs	export- prijs	consu- menten- prijs	export- prijs
onsumptiemelk, los, 3,3% vet	cts per l.	-	-	26	-	25	-
onsumptiemelk, los, 3% vet	cts per l.	-	-	25	-	24	-
onsumptiemelk, los, 2,5% vet	cts per l.	22	-	22	-	22	-
oter	fl. per kg	3,56	4,35	4,72	4,33	4,44	4,06
aas, volvet	fl. per kg	2,30	2,40	2,40	2,05	2,30	1,95
olle gecondenseerde elk, ongesuikerd	fl. per kist	-	19,04	-	17,50	-	17,--
olle gecondenseerde elk, gesuikerd	fl. per kist	-	21,61	-	20,25	-	19,75
ol melkpoeder, hat- maker	fl. p. 100 kg	-	224,71	-	195,--	-	185,--
ol melkpoeder, spray	fl. p. 100 kg	-	232,88	-	200,--	-	190,--

IV. DE TE VERWACHTEN AANWENDINGEN VAN DE MELK.

Thans zal worden nagegaan, op welke wijze de in 1953 verwachte melk-productie naar schatting zal worden aangewend. De belangrijkste vragen, welke zich hierbij voorlopig voordoen, zijn:

1. hoe hoog zal het terugleveringspercentage komen te liggen en
2. hoe groot zal het binnenlands verbruik van melk en zuivelproducten zijn.

1. De teruglevering.

De hoeveelheid onder- en karnemelk, welke voor opfok van kalveren en voeding van varkens zal worden teruggeleverd, zal afhangen van de grootte der kalver- en varkensstapel en van het rantsoen per dier. Dit laatste zal o.m. worden bepaald door enerzijds de verhouding tussen de prijs, waartegen de ondermelk zal worden beschikbaar gesteld en de prijs van varkensvlees en anderzijds het beschikbaar zijn en de prijs van andere eiwitrijke veevoeders; voorts zal uiteraard het veld winnen van rationele voeder-methoden de nodige invloed hebben. De prijs, waartegen de ondermelk zal kunnen worden beschikbaar gesteld, hangt samen met de mogelijk voor de boter te behalen opbrengst. Indien grotere hoeveelheden zouden worden teruggeleverd, zou de boterproductie automatisch ook toenemen. Deze meerdere boterproductie zal moeten worden uitgevoerd, daar het binnenlandse boterverbruik zal kunnen worden gedekt uit de productie, welke uit een minimale teruglevering resulteert. (Hierbij wordt ervan uitgegaan, dat het binnenlandse boterverbruik niet op kunstmatige wijze, bijv. door contingentering van het margarinerbruik, zal worden gestimuleerd). Uit het vervolg van deze nota zal blijken, dat de in het vorige hoofdstuk becijferde noodzakelijke exportprijs van boter zodanig is, dat betwijfeld mag worden of een enigermate belangrijke hoeveelheid tegen die prijs zal kunnen worden afgezet. Bij bedoelde becijferingen is uitgegaan van een ondermelkprijs van $3\frac{1}{2}$ ots, waarschijnlijk ongeveer overeenkomend met de veevoederwaarde in 1953. Indien de opbrengst van de boter een lagere zou zijn, zou dit automatisch - steeds ervan uitgaande, dat de boterexport niet zal worden gesubsidieerd - betekenen, dat de ondermelkprijs hoger zou komen te liggen ¹⁾. Dan zal echter spoedig een toestand worden bereikt, waarbij of opfok van varkens niet meer lonend zou zijn of op andere eiwitrijke veevoeders zou worden overgegaan, daar er voorschans o.i. geen reden is om aan te nemen, dat de opbrengsten van varkensvlees zodanig hoog zullen zijn, dat men zich het vervoederen van dure ondermelk kan veroorloven.

Gezien deze verhoudingen is ons te verwachten, dat de opbrengst van melk, afgezet in de vorm van boter + ondermelk voor veevoeder, de tendenz heeft relatief - d.w.z. in verhouding tot de opbrengst in de vorm van andere producten - laag te zijn, zodat de teruglevering ook de tendenz zal hebben laag te zijn.

Daarenboven dient te worden bedacht, dat, indien mogelijkerwijze in verband met een in 1953 eventueel nog bestaand vettekort voor de uit een grotere teruglevering resulterende hoeveelheid boter toch een lonende prijs zou zijn te bedingen, na dat jaar, als het vettekort zou zijn opgeheven, een daling van die opbrengst te verwachten is, zodat het dan lonender zou worden andere producten te exporteren, waarvan de markten echter intussen door andere leveranciers geheel of gedeeltelijk overgenomen kunnen zijn. Dit argument komt dus hierop neer, dat het een verstandige politiek kan zijn, om op een moment, waarop de opbrengsten daartoe nog geen aanleiding geven, een bepaald product te stimuleren, indien verwacht mag worden, dat in een meer of minder nabije toekomst de mogelijkheden van dat product beter zijn. Intussen zal het moeilijk kunnen zijn om, wanneer het bedrijfsleven grotendeels zelf te beslissen zal hebben omtrent de aanwending van de melk, een politiek als hier bedoeld - divergentie van een volgens de ogenblikkelijke opbrengsten rationeel productieschema - ten uitvoer te leggen.

1) Ter bepaling van de gedachten kan worden berekend, dat, indien de boterprijs f.3,50 zou zijn, bij een melkprijs van 16 ots de ondermelkwaarde 6,8 ots zou bedragen.

O.i. mag bij de beredenering van de wenselijkheid om de teruglevering en daarmee de boterproductie beperkt te houden - indien er al sprake zou zijn van de mogelijkheid om een bepaalde politiek voor te schrijven - niet als argument worden aangevoerd, dat het exportsurplus van melk bij een grotere teruglevering geringer wordt - er zal immers minder plas voor kaas en/of melkproducten beschikbaar zijn - omdat in dat geval in plaats van uitvoer van zuivelproducten, uitvoer resp. minder invoer van vlees zal plaats hebben, terwijl het heel moeilijk zal zijn de uitkomsten van deze alternatieve exporten tegen elkaar af te wegen.

De grootte van de kalverstapel zal, uitgaande van het berekende aantal melk- en kalfkoeien, ca 550.000 stuks bedragen. Aangenomen is, dat per kalf 1000 kg ondermelk zal worden vervoederd.

De varkensstapel wordt verondersteld weer ongeveer op vooroorlogs niveau te zullen terugkeren, nl. in totaal 1.500.000 stuks, waarvan 300.000 biggen beneden 6 weken. Aangenomen is, dat per varken 1 kg per dag zal worden vervoederd, hetgeen belangrijk minder is dan vóór de oorlog aan de varkens werd gegeven.

De totale hoeveelheid ondermelk, welke zal worden teruggeleverd, bedraagt op basis dezer veronderstellingen:

voor de kalveren	550.000 x 1000 kg	=	550.000 ton
voor de varkens	1.200.000 x 365 x 1 kg	=	438.000 ton
	totaal		988.000 ton
	afgerond		1.000.000 ton.

Het terugleveringspercentage kan als volgt worden berekend:

verwachte melkproductie		5.700.000 ton
achterhouding op de boerderij:		
opfok 550.000 kalveren à 300 kg per kalf	165.000 ton	
consumptie	300.000 ton	
boerenkaas	150.000 ton	
volle-melkgebieden	20.000 ton	635.000 ton
afgeleverd door veehouders		5.065.000 ton
teruggeleverde hoeveelheid		1.000.000 ton
terugleveringspercentage		ca 20%

Ter vergelijking diene, dat voor de oorlog het terugleveringspercentage gemiddeld voor het gehele land ca 35% bedroeg. Dit percentage is echter niet vergelijkbaar met het zoëven gevonden percentage van 20%, daar de hoeveelheden, waarover beide percentages worden berekend, niet vergelijkbaar zijn: voor de oorlog werd een belangrijk deel van de consumptiemelk door zelfslittende veehouders afgezet en ging dus buiten de fabrieken om, terwijl thans alle consumptiemelk de fabrieken passeert. Een vergelijkbaar percentage van vóór de oorlog (1939) kan als volgt worden berekend:

van veehouders ontvangen melk 1939	4.180.000 ton
terugleveringspercentage	35%
teruggeleverde hoeveelheid	1.460.000 ton
van veehouders ontvangen melk + consumptiemelk afgezet door zelfslittende veehouders	4.660.000 ton
vergelijkbaar terugleveringspercentage	31%.

2. Het binnenlands verbruik.
a. Consumptiemelk.

Het vooroorlogse verbruik van volle melk werd in het "Rapport van de werkcommissie, belast met het onderzoek naar het vooroorlogse vetverbruik voor consumptiedoeleinden in Nederland" (27 Juli 1948) geschat op 140 l. (= 144 kg) per hoofd per jaar. Dit cijfer is inclusief het verbruik van zelfverzorgers, welk verbruik wij hier buiten beschouwing zullen laten, omdat alleen de via de fabrieken lopende melk aan de orde is. Het verbruik gedurende de na-oorlogse jaren - de cijfers gedurende de oorlog zijn in dit verband niet van belang - kan aan de hand van B.Z.-publicati worden vastgesteld.

In onderstaande tabel zijn de gegevens voor de verschillende jaren vermeld, waaraan, volledigheidshalve, de later gevonden cijfers voor 1951 zijn toegevoegd.

Tabel 11. Verbruik van consumptiemelk (incl. -producten) in 1938, 1946, 1947 en 1951
(in tonnen)

	1938	1946	1947	1951
Volle melk	1.102.000	-	-	-
Gestandaardiseerde melk	-	1.282.000	1.386.000	1.580.000
"Volle melkgebieden"	-	22.000	19.000	20.000
Zelfverzorgers (volle melk)	150.000	443.000	402.000	300.000
Tapte- en karnemelk (excl. verbruik van zelfverzorgers)	167.000	119.000	118.000	200.000
Totaal	1.419.000	1.866.000	1.925.000	2.100.000
Bevolking	8.684.100	9.423.500	9.628.400	10.460.000
Verbruik alle soorten melk per hoofd der totale bevolking	163 kg	198 kg	200 kg	201 kg
Verbruik van alleen volle, resp. gestandaardiseerde melk d.i. per hoofd der totale bevolking	1.252.000 144 kg	1.747.000 185 kg	1.807.000 188 kg	1.900.000 182 kg
Aantal zelfverzorgers	1.178.240	1.178.240	1.071.700	1.071.700
Bevolking excl. zelfverzorgers	7.505.860	8.245.260	8.556.700	9.388.300
Verbruik alle soorten melk, excl. verbruik zelfverzorgers d.i. per hoofd der bevolking excl. zelfverzorgers	1.269.000 169 kg	1.423.000 173 kg	1.523.000 178 kg	1.800.000 192 kg
Verbruik van alleen volle, resp. gestandaardiseerde melk, exclusief verbruik van zelfverzorgers d.i. per hoofd der bevolking excl. zelfverzorgers	1.102.000 147 kg	1.304.000 158 kg	1.405.000 164 kg	1.600.000 170 kg

Opmerkingen: De bevolking in een jaar is het gemiddelde van de bevolkingscijfers aan het begin en het eind van dat jaar; het aantal zelfverzorgers in 1946 en 1947 is ontleend aan de gegevens van het C.D.K.; voor 1938 is het aantal gelijk gehouden aan dat van 1946.
het verbruik van karne- en eventueel taptmelk door zelfverzorgers is buiten beschouwing gelaten.

Omdat hierover misverstand voorkomt, is in bovenstaande opstelling een zo gedetailleerd mogelijk overzicht omtrent het verbruik vóór en na de oorlog gegeven: 4 verbruikcijfers per hoofd zijn vermeld, nl.:

het verbruik van alle soorten melk per hoofd van de totale bevolking;
het verbruik van alleen volle, resp. gestandaardiseerde melk per hoofd van de totale bevolking;

het verbruik van alle soorten melk, exclusief verbruik van zelfverzorgers, per hoofd van de bevolking, exclusief zelfverzorgers;

het verbruik van alleen volle, resp. gestandaardiseerde melk, exclusief verbruik van zelfverzorgers, per hoofd van de bevolking, exclusief zelfverzorgers.

Laatstbedoelde cijfers zijn in de eerste plaats van belang. Zij namen toe van 147 kg in 1938 ¹⁾ tot 158 kg in 1946 en 164 kg in 1947. De toename van 1946 op 1947 is aan hogere rantsoenen toe te schrijven, zoals uit onderstaand overzicht wel ongeveer blijkt:

el 12. De rantsoenen gestandaardiseerde melk in 1946, 1947 en 1948 (liters per 2 weken).

	0-1 j.	2-4 j.	5-14 j.	15-20 j.	21 j. en ouder
<u>1946</u>					
23/12 '45-16/3 '46		10		6	3
17/3 -30/3		12		6	3
31/3 - 4/1 '47		12		7	4
<u>1947</u>					
5/1 '47-27/9		12		7	4
28/9 - 8/11		10	6½	6	3¾
9/11 - 3/1 '48	11	10	6½	6	3¾
<u>1948</u>					
4/1 '48-31/1	11	10	6½	6	3¾
1/2 -24/4		12		7	4
25/4 - 8/5		12		7	5
9/5 -22/5		12		7	5½
23/5 - 1/7		12		7	6
daarna	distributie opgeheven.				

In 1948 zijn de rantsoenen verder verhoogd, waardoor het verbruik ook steeds verder toenam. Ook na de afschaffing van de rantsoenering per 1 Juli van dit jaar gaf het verbruik een verdere toename te zien, zoals uit de volgende tabel blijkt:

1)

In eerder genoemd onderzoek naar het vooroorlogse vetverbruik wordt erop gewezen, dat geen behoorlijk statistisch materiaal omtrent het vooroorlogse verbruik van consumptiemelk beschikbaar is. Het volgens een bepaalde -benaдерende- methode gevonden cijfer van het verbruik per hoofd in het jaar 1939 werd eenvoudig voor de andere vooroorlogse jaren ook aangehouden, hoewel de bezwaren hiervan terdege werden ingezien.

Tabel 13. Verbruik van gestandaardiseerde karnemelk in 1948 (in tonnen)

	gestandaardiseerde melk	karnemelk	totaal melk
per 4 weken			
4/1 - 31/1 '48	101.231	4.842	106.073
1/2 - 28/2	105.680	5.438	111.118
29/2 - 27/3	108.054	6.444	114.498
28/3 - 24/4	102.461	7.711	116.172
25/4 - 22/5	112.449	14.089	126.538
23/5 - 19/6	119.979	16.891	136.870
per week			
20/6 - 26/6	29.752	3.742	33.494
27/6 - 3/7	30.684	3.326	34.010
4/7 - 10/7	31.892	3.090	34.982
11/7 - 17/7	32.117	3.064	35.181
20/6 - 17/7	124.445	13.222	137.667
18/7 - 24/7	32.266	3.399	35.665
25/7 - 31/7	33.270	6.017	39.287
1/8 - 7/8	33.261	4.363	35.624

Centraal Bureau voor de Statistiek.

Het is uiteraard nog niet te zeggen, hoe het verbruik zich verder gedurende 1948 zal ontwikkelen, daar de ervaring na de beëindiging der rantsoenering nog te kort is. Nemen wij aan, dat het verbruik van standaard melk voorlopig op het peil der laatste weken gehandhaafd blijft en houden wij rekening met een door het seizoen beïnvloede geringe teruggang in het najaar en de winter, dan zou het verbruik van volle (in de volle melkgebieden) en gestandaardiseerde melk in 1948, indien dit verbruik het gehele jaar niet gerantsoenserd was geweest, in totaal naar schatting bedragen hebben 1.650.000 ton. Dit is per hoofd (bij een gemiddelde bevolking van 9.802.000) exclusief zelfverzorgers (aangenomen op hetzelfde aantal als 1947) 189 kg. Thans zal moeten worden nagegaan, hoe dit verbruik zich in de toekomst zal ontwikkelen.

Een schatting te maken van het verbruik per hoofd in 1953 is uitermate speculatief ¹⁾. Dit verbruik zal o.m. door het prijspeil worden beïnvloed. Bij de berekening der prijzen van volle consumptiemelk hebben wij gezien, dat deze prijzen naar schatting zullen bedragen:

vetgehalte	melkprijs van		(thans)
	15 cts	15 cts	
2½%	22	22	22
3%	25	24	-
3,3%	26	25	-

In de eerste plaats doet zich nu de vraag voor, tot welk vetgehalte de consumptiemelk in 1953 zal worden gestandaardiseerd. Verschillende factoren pleiten voor een verhoging in de komende jaren van het thans bestaande standaardisatiepercentage van 2½%. Ten eerste is voor een zo goed mogelijke voeding een zo dicht mogelijke benadering van het gemiddelde vetgehalte van de melk gewenst. Ten tweede resulteert uit de standaardisatie een bepaalde boterproductie, terwijl, zoals reeds eerder werd aangeduid, de afzet van boter in de toekomst waarschijnlijk met moeilijkheden gepaard zal gaan ²⁾.

¹⁾ Al waren er betreffende de vóór-oorlogse jaren nauwkeurige verbruikscijfers bekend zodat het verband tussen verbruik, prijs, inkomen en andere beïnvloedende factoren zou kunnen worden vastgesteld, toch zou niet mogen worden aangenomen, dat dit verband voor de na-oorlogse jaren, waar vele omstandigheden zo geheel anders liggen, hetzelfde zou zijn gebleven. Waarschijnlijk kan worden aangenomen, dat de vraag naar consumptiemelk vrij inelastisch is.

²⁾ Ter bepaling van de gedachten diene, dat uit de waarschijnlijke afzet in 1948 van 1.550.000 ton standaardmelk van 2½% vet een boterproductie resulteert van 18.500 ton (uitgaande van een gemiddeld vetgehalte van de melk van 3,52%)

De reden dat tot dusver nog niet tot verhoging van dit percentage is overgegaan, moet worden gezocht in de prijsverhoging, welke daarvan het resultaat zou zijn (het alternatief: verhoging van de subsidie, heeft ook bezwaren). Uit de vermelde prijzen blijkt, welke verhoging zich in 1953 bij verhoging van het vetgehalte zal voordoen. Die prijsverhoging zal tot gevolg hebben, dat het verbruik afneemt - de grote moeilijkheid is vooruit te zeggen in welke mate dit het geval zal zijn - waardoor anderzijds echter de hoeveelheid melk, welke voor export beschikbaar komt, zal toenemen. Het afnemen van het binnenlandse verbruik - al gaat dit gepaard met een hoger vetgehalte - moet als ongunstig worden aangemerkt: allereerst is melk een prima voedsel, waarvan een geringer verbruik altijd betreurd moet worden en voorts ontwent het publiek daardoor in bepaalde mate het melk drinken, waardoor de binnenlandse afzet blijvend ongunstig kan worden beïnvloed. In het algemeen kan worden aangenomen, dat een zo groot mogelijke binnenlandse markt in normale - d.i. vrij van deviezenmoeilijkheden zijnde - tijden gewenst is. Het toenemen van het exportsurplus van melk kan in verband met de in 1953 waarschijnlijk nog wel bestaande deviezenschaarste voordelig zijn, ofschoon het natuurlijk de vraag is of onze melk tegen kostprijzen in het buitenland zal kunnen worden afgezet. En indien winstgevend afzet mogelijk is, kan de melkproductie door hogere krachtvoerimport betrekkelijk snel worden opgevoerd, zodat dan niet, ter stimulering van de export, het binnenlandse verbruik door hoge consumptiemelkprijzen behoeft te worden beperkt. Tenslotte is een verhoging van de melkprijzen in verband met de wenselijkheid de kosten van levensonderhoud zo laag mogelijk te houden, ongewenst.

De verschillende pro's en contra's tegen elkaar afwegend, hebben wij aangenomen, dat het vetgehalte van de consumptiemelk in 1953 op 3% zal worden gestandaardiseerd. De prijs van deze melk in prijsklasse I zal ongeveer 25 cts (bij melkprijs van 16 cts), resp. 24 cts (bij melkprijs van 15 cts) bedragen, vergeleken met de huidige prijs van 22 cts. Dat betekent dus een prijsverhoging van resp. 13,6% en 9% t.o.v. de huidige toestand. Hoe zal het verbruik daarop reageren? Wij zagen, dat het gemiddelde verbruik in 1938, 145 kg was en in 1948, indien dit niet gerantsoeneerd was geweest, 189 kg zou bedragen. Wij dienen er rekening mede te houden, dat dit hoge na-oorlogse verbruik gedeeltelijk toe te schrijven is aan het nog heersende tekort aan andere voedingsmiddelen, terwijl wij aannemen, dat de voedselvoorziening in 1953 wel weer ongeveer op voor-oorlogs peil zal zijn. Anderzijds is het wellicht waar, dat het publiek de melk als een uitstekend voedsel meer dan voor de oorlog is gaan waarderen. Voorts is het waarschijnlijk, dat, zowel om gezondheidsredenen als ter ondersteuning van de nationale zuivelsituatie, wederom enigerlei propaganda voor het melkverbruik zal worden gemaakt. Ook zal het verbruik van slag- en koffieroom in 1953 waarschijnlijk weer mogelijk zijn. De consumentenprijs van volle melk bedroeg in 1937, '38 en '39 in 10 grote gemeenten van Nederland per liter resp. 11 cts, 11,4 cts en 11,8 cts (onbekend los of in flessen) ¹⁾, zodat in 1953 ongeveer een verdubbeling zal hebben plaats gevonden. In vergelijking met de algemene ontwikkeling der prijzen is dit zeker niet ongunstig.

Alles bijeen genomen hebben wij een gemiddeld verbruik per hoofd, excl. zelfverzorgers, aangenomen voor 1953 van 170 kg. Dit betekent een stijging van 17% t.o.v. voor de oorlog en een daling van 10% t.o.v. het theoretische cijfer van 1948.

De grootte van de bevolking in 1953 werd als volgt becijferd: Het geboorte-overschot in 1946 bedroeg 204.000 zielen, in 1947 190.000 zielen. Aan te nemen is, dat dit hoge geboorte-overschot de eerste 5 jaar geleidelijk zal dalen tot een peil van 125.000 (nl. een sterftcijfer van 8‰ bij een geboortecijfer van 20‰/oo). Het volgende resultaat wordt dan verkregen:

bevolking per 1 Januari 1948	9.714.000
toename over 1948	177.000
idem 1949	164.000
idem 1950	151.000
idem 1951	138.000
idem 1952	125.000
bevolking per 1 Januari 1953	10.469.000

¹⁾ C.B.S.

c. Melkpoeder.

Het binnenlandse verbruik van melkpoeder was slechts betrekkelijk geringdani. ca 15.000 ton of ca 1,7 kg per hoofd. Aannemende, dat in 1953 dit verbruik op hetzelfde peil zal zijn hersteld, zal het totaal verbruik bedragen ma $10.460.000 \times 1,7 = \underline{ca\ 18.000\ ton.}$

d. Boter.

Daar wij aannemen, dat de consumentenprijs van boter per kg in 1953 f.4,72 (bij een melkprijs van 16 cts), resp. f.4,44 (bij een melkprijs van 15 cts) zal bedragen in vergelijking met f.3,56 thans en f.1,66 in 1938, is het duidelijk, dat het verbruik een daling te zien zal geven, indien althans geen maatregelen worden genomen tot kunstmatige vergroting ervan zoals voor de oorlog wel het geval was. Hoeveel deze daling zal bedragen is wederom moeilijk te zeggen. In 1938 bedroeg het totaal verbruik (excl. de in margarine gemengde boter) 47.500 ton en het verbruik per hoofd 5,47 kg. Thans, bij geheel vrije keuze tussen boter en margarine, bedraagt het verbruik op jaarbasis 50.000 ton, hetgeen neerkomt op 5,2 kg per hoofd. Voor 1953 kan wellicht een daling t.o.v. 1938 van 20% verwacht worden, zodat het verbruik per hoofd dan bedraagt 4,4 kg en het totaal verbruik 46.000 ton of afgerond 45.000 ton. In onze berekeningen betreffende de aanwending van de melk doet de grootte van het binnenlandse boterverbruik er overigens weinig toe, daar de boterproductie geheel bepaald wordt door de grootte van de teruglevering en van het verbruik van gestandaardiseerde consumptiemelk.

3. De productie van zuivel- en melkproducten.

Het volgende schema voor 1953 kan nu worden opgesteld.	
Verwachte melkproductie	5.700.000 ton
Achterhouding op de boerderij:	
opfok 550.000 kalveren à 300 kg	165.000 ton
eigen consumptie	300.000 "
boerenkaas	150.000 "
Volle-melk-gebieden	<u>20.000 "</u> 635.000 ton
Afgeleverd door veehouders aan fabrieken	5.065.000 ton
Plasverlies (1,8%)	<u>92.000 "</u>
	4.973.000 ton
Teruglevering (ca 20%)	<u>1.000.000 "</u>
	3.973.000 ton
Consumptiemelk: gestandaardiseerd	1.580.000 ton
karne-en taptemelk	<u>200.000 "</u>
	1.780.000 ton
	2.193.000 ton.
Kaasverbruik binnenland	75.000 ton
Boerenkaasproductie	<u>15.000 "</u>
Fabriekskaas voor	
binnenland	60.000 ton
d.i. in melk (x 10)	600.000 ton
Poederverbruik binnenland	18.000 ton
d.i. in melk (x 9)	162.000 ton
Caseïneproductie	2.400 ton
d.i. in melk (x 35)	<u>84.000 ton</u>
	846.000 ton
	<u>1.347.000 ton</u>
Boterproductie totaal	71.000 "
Exportsurplus (excl. event. boteruitvoer)	<u>1.276.000 ton.</u>

Opmerkingen:

1. Er is rekening gehouden met een belangrijke achteruitgang van de boerenkaasproductie in verband met de grotere behoefte aan melk voor consumptiedoeleinden in het Westen van het land en met het verminderen van de liefhebberij om op de boerderij kaas te maken. De afleveringen boerenkaas bedroegen in 1937, 1938 en 1939 resp. 31.000 ton, 30.000 ton en 27.000 ton. Voor 1953 zijn de afleveringen geschat op ongeveer de helft, nl. 15.000 ton.
2. De fabriekskaas is verondersteld voor ongeveer de helft uit volvette en de helft uit 40+ te bestaan.
3. De boterproductie is als volgt gevonden:
 Afgeleverd aan fabrieken 5.065.000 ton melk à 3,5% = 177.275 ton vet
 Vetverlies (1,39%) 2.474 ton vet
 Vet in gest.consumptiemelk
 1.580.000 ton à 3% 47.400 " "
 Vet in karnemelk 200.000
 ton à 0,1% 200 " "
 Vet in kaasmelk 600.000
 ton à 3% 18.000 " "
 Vet in poedermelk 162.000
 ton à 3,1% 5.022 " "

73.096 ton vet
 104.179 ton vet.

Indien de boterproductie x kg bedraagt, kan x worden opgelost uit de volgende vergelijking:

$$104.179 = \frac{84}{100}x + (1.347.500 - x) \frac{3,5}{100}$$

$$x = 70.828 \text{ ton, afgerond } 71.000 \text{ ton.}$$

4. Het is wellicht van belang na te gaan, hoeveel de boterproductie en het exportsurplus zouden bedragen, indien het terugleveringspercentage niet 20% doch bijv. 30%-zou zijn. Het exportsurplus zou dan bedragen 755.000 ton en de boterproductie 93.000 ton, dus ca 20.000 ton hoger.
5. Een nadere beoordeling van het exportsurplus wordt gegeven in hoofdstuk VI. Thans dient te worden nagegaan, op welke wijze het exportsurplus over de verschillende producten zal worden verdeeld. In 1937 en 1938 bedroeg de export en het op basis daarvan te berekenen in melk uitgedrukte exportsurplus (waarbij volle producten en magere producten bij elkaar worden opgeteld):

abel 15. In melk omgerekende uitvoer van zuivelproducten (behalve boter) in 1937 en 1938 (in tonnen netto)

	1937	1938	gemiddeld, in melk uitgedrukt
Kaas	62.616	58.491	635.810 ¹⁾
Volle gecondenseerde melk	95.776	87.342	251.787
Magere gecondenseerde melk	71.091	64.781	186.824
Vol poeder	10.301	8.266	92.830
Mager poeder	9.203	6.873	80.380
			<u>1.247.631</u>

C.B.S.

1) Omgerekend op jonge kaas.

Het gevonden surplus was voor de oorlog dus ongeveer even groot als dat wat wij voor 1953 hebben begijferd. Voor dat jaar een schatting te geven betreffende de verdeling over de verschillende producten is wederom uitorma- speculatief, zo niet geheel onmogelijk. In verband met het wegvallen van Duitsland als afzetgebied zullen zich ten aanzien van de landen van be- stemming belangrijke verschuivingen voordoen, doch wij zullen voorlopig aannemen, dat de totaal uitvoer van de verschillende producten ongeveer gelijk blijft aan voor de oorlog, met dien verstande, dat in plaats van magere producten volle producten zullen worden geëxporteerd. In het laatste hoofdstuk zal de internationale zuivelpositie worden onderzocht en de ver- wachte Nederlandse zuivelexport worden gezien tegen de achtergrond van de wereldhandel in zuivelproducten.

De geschatte export zal, uitgaande van bovenvermelde veronderstellingen er als volgt uitzien:

Kaas (als jonge kaas)	65.600 ton; d.i. in melk	656.000 ton
Condens (gesuikerd en ongesuikerd)	160.000 ton; d.i. in melk	440.000 ton
Poeder (hatmaker en spray)	20.000 ton; d.i. in melk	180.000 ton
Totaal in melk uitgedrukt		<u>1.276.000 ton.</u>

Het totale productieschema voor de fabriekmatige zuivelbereiding ziet er dan als volgt uit:

Afgeleverd door veehouders		5.065.000 ton
Plasverlies (1,8%)	92.000	
Teruglevering (ca 20%)	1.000.000	
Consumptiemelk totaal	<u>1.780.000</u>	<u>2.872.000 ton</u>
		2.193.000 ton.

Fabriekskaasproductie voor binnenland	60.000 ton	
" " " export	<u>65.000 "</u>	
	125.000 ton	
d.i. melk (à 10)		1.256.000 t.
Poederproductie voor binnenland	18.000 ton	
" " " export	<u>20.000 "</u>	
	38.000 ton	
d.i. melk (à 9)		342.000 t.
Caseïneproductie 2400 ton (à 35)		84.000 "
Condensproductie 160.000 ton (à 23)		440.000 "
Boterproductie	<u>71.000 "</u>	<u>2.193.000 ton</u>
		0

V. DE TE VERWACHTEN SEIZOENMATIGE EN GEOGRAFISCHE SPREIDING DER MELKPRODUCTIE.

Het is duidelijk, dat een productieschema van de omvang, als op het eind van het vorige hoofdstuk geproduceerd, zijn speciale problemen stelt. De vraag doet zich voor, of de capaciteit voldoende zal zijn om de - in vergelijking met voor de oorlog - grotere hoeveelheid industrieel te verwerken melk op te vangen en hoe de geografische spreiding deze capaciteit zal dienen te zijn. Hiermede hangt samen de vraag van de seizoenmatige verdeling der melkproductie, althans van de industrieel te verwerken melk, daar het knelpunt zal liggen bij de hoeveelheid, welke in de periode van hoogste melkgift kan, resp. moet worden verwerkt.

De jaarverschillen met het productieschema van 1939 blijken uit het volgende overzicht.

16. Vergelijking tussen productieschema 1953 en 1939 (in tonnen).

	1 9 5 3		1 9 3 9	
Totale melkproductie	5.700.000		5.300.000	
Achterhouding op de boerderij				
opfok	165.000		130.000	
eigen consumptie	300.000		150.000	
melk voor boerenkaas	150.000		269.000	
melk voor boerenboter	-		91.000	
Volle melkgebieden	20.000	635.000	-	640.000
Afgeleverd door veehouders ¹⁾	5.065.000		4.660.000	
Plasverlies (1,8%)	92.000		84.000	
Teruglevering (resp. 20% en 31%)	1.000.000		1.460.000	
Consumptiemelk totaal	1.780.000		1.285.000	
Boterproductie (fabrieks-)	71.000	2.943.000	104.000	2.933.000
Industrieel te verwerken tot kaas, condens, poeder enz.	2.122.000		1.727.000	
Melk voor fabriekskaas (in 1939: 94.000 ton)	1.256.000		940.000	
Melk voor vol poeder (in 1939: 17.000 ton)	342.000		153.000	
Melk voor mager poeder (in 1939: 21.000 ton)	-		231.000	
Melk voor volle condens (in 1939: 86.000 ton)	440.000		237.000	
Melk voor magere condens (in 1939: 57.000 ton)	-		157.000	
Melk voor caseïne (in 1939: 2000 ton)	84.000	2.122.000	70.000	1.788.000
Afrondingsverschil	0		- 61.000	

De gegevens voor 1939 zijn ontleend aan het Statistisch Jaaroverzicht van het B.2.

¹⁾ In 1939 is, ter verkrijging van een met 1953 vergelijkbaar cijfer, de door zelfslijtende veehouders afgezette consumptiemelk in de door veehouders afgeleverde melk begrepen. In feite werd in 1939 door veehouders aan fabrieken geleverd 4.180.000 ton.

Uit dit overzicht blijkt, dat de hoeveelheid tot kaas, condens en poed te verwerken melk in 1953 ca 400.000 ton groter is dan in 1939¹⁾. In de opzet, zoals die voor 1953 is gegeven, is deze hoeveelheid voor het grootste deel - nl. 300.000 ton - aangenomen op kaas te zijn verwerkt. Dit hangt voer een belangrijk deel samen met de gemaakte veronderstelling, dat het export-surplus in dezelfde verhouding als in 1937/'38 over de verschillende pro- ducten verdeeld zal zijn. Wij wezen er reeds op, dat het zeer moeilijk is thans reeds - zelfs maar in tendentie - aan te geven, hoe deze verdeling in feite zal zijn. Het is zeer wel mogelijk, dat het zwaartepunt in onze expor meer op de melkproducten dan op de kaas zal komen te liggen, wat betekenen zou, dat de in vergelijking met 1939 grotere hoeveelheid industriël te ver werken melk voornamelijk tot condens en poeder zou moeten worden verwerkt. In het verdere betoog omtrent benodigde additionele capaciteit zal dan ook voorlopig in het midden worden gelaten of dit voornamelijk kaas- dan wel vooral melkproductencapaciteiten of wel beide zal moeten zijn.

1. De seizoenmatige spreiding der melkproductie.

Teneinde na te gaan, in welk deel van het jaar deze grotere hoeveelheid melk ter beschikking zal komen, dient de seizoenmatige verdeling der melk- productie te worden gezien. Wij zullen ervan uitgaan, dat deze in 1953 gelij zal zijn aan 1939. Als uitgangspunt lijkt deze veronderstelling alleszins acceptabel: enerzijds zal in 1953 volgens onze veronderstellingen minder krachtvoeder worden gegeven, doch anderzijds zal een belangrijk deel van het meer gewonnen ruwvoeder evenzeer als wintervoeder worden aangewend, terwijl voorts in 1953 een groter deel van de totale melkproductie in de zandgebieden zal worden gewonnen, waar de seizoenfluctuatie altijd geringer is.

In onderstaande tabel is de aanwending van de totale melkproductie in de periode van grootste en kleinste melkontvangst in 1939 en 1953 met elkaar vergeleken.

Tabel 17. Aanwending van de melk in de periode van grootste en kleinste melkontvangst in 1939 en 1953 (in tonnen)

	6e periode (van 4 weken)		13e periode (van 4 weken)	
	1939	1953	1939	1953
Totale melkproductie	573.000	616.000	280.000	302.000
Achterhouding op de boerderij				
opfok	14.000	18.000	9.000	11.000
eigen consumptie	12.000	23.000	12.000	23.000
melk voor boerenkaas	39.000	24.000	8.000	2.000
melk voor boerenboter	9.000	-	4.000	-
Volle melkgebieden	-	2.000	-	2.000
Afgeleverd door veehouders	499.000	549.000	247.000	264.000
Plasverlies	9.000	10.000	4.000	5.000
Teruglevering	155.000	110.000	77.000	53.000
Consumptiemelk (vol/gest.+karn)	108.000	150.000	91.000	128.000
Boterproductie	11.000	8.000	5.000	3.000
Industriël te verwerken tot kaas, condens en poeder	216.000	271.000	70.000	75.000

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat een in vergelijking met 1939 ca 40.000 ton grotere melkproductie in de topperiode resulteert in een ca 50.000 ton grotere hoeveelheid door veehouders aan fabrieken afgeleverd. Daarna wordt de geringere teruglevering bijna gecompenseerd door een hoger consumptiemelkverbruik, zodat per saldo ca 55.000 ton meer melk tot kaas, condens en/of poeder zal moeten worden verwerkt, wat een stijging van 25% betekent t.o.v. 1939. In de winterperiode bedraagt dit percentage slechts 7%. Indien de berekening voor de maximale en minimale week zou zijn opgezet, zouden deze percentages een nog geprononceerder beeld te zien geven.

1) Ook de door veehouders afgeleverde melk is in 1953 ca 400.000 ton groter: de geringere teruglevering wordt in grote lijnen gecompenseerd door het grotere consumptiemelkverbruik.

Nemen wij aan, dat de capaciteit in 1939 ongeveer voldoende was om de melkaanvoer in de periode van grootste productie te verwerken - alleen voor gecondenseerde melk zal de capaciteit niet onbelangrijker groter zijn geweest - dan is het duidelijk, dat deze capaciteit belangrijk zal moeten worden uitgebreid.

Om per 4 weken 55.000 ton melk extra te kunnen verwerken zouden nodig zijn: 140 hatmakerpoedermachines (met een gemiddelde capaciteit van 1000 l. per uur en 100 werkuren per week); of 29 verstuiwingsinstallaties (met een gemiddelde capaciteit van 4000 l. per uur en 120 werkuren per week); of 280 kaasbakken (met een inhoud van 4200 l. en 12 x kaasmaken per week).

Uit voorgaande hieromtrent gemaakte opmerkingen volgt, dat het hoofdzakelijk van de richting, waarin de uitvoer zich zal ontwikkelen, afhangt, in welke richting de capaciteitsuitbreiding zal dienen te geschieden. Indien het zwaartepunt van de uitvoer bij de gecondenseerde melk zou komen te liggen, zou een deel der additioneel - d.w.z. boven 1939 - te verwerken melk zeker door de bestaande condensinstallaties kunnen worden opgevangen. Welk deel dat zou kunnen zijn, vermogen wij echter niet te bepalen.

Uit de voorgaande berekening blijkt, dat de seizoenfluctuatie in de industrieel - d.w.z. tot kaas, condens en/of poeder - te verwerken melk in 1953 belangrijk groter zal zijn dan in 1939: de verhouding tussen de periode van hoogste en laagste productie is in 1953 berekend op 3,61, in 1939 bedroeg zij 3,09. Dit betekent een nog ongelijkmatiger bezetting van het verwerkende apparaat dan in 1939 al het geval was en zal de kostprijs onzer zuivelproducten ongunstig beïnvloeden. Hierin zal een stimulans kunnen liggen - hetzij voor de Overheid, hetzij voor het bedrijfsleven - om het wintermelken te bevorderen. Dit zal tweeërlei gunstige invloed hebben: een verlaging van de zomertop, waardoor minder additionele capaciteit - welke thans ook bijzonder kostbaar is ¹⁾ - zal behoeven te worden gecreeërd en een verhoging van het winterminimum, waardoor een gelijkmatiger bezetting van het apparaat mogelijk zal zijn.

Voorts kan de seizoenfluctuatie beperkt worden door in de zomer melkpoeder te produceren en in de winter, hetzij voor consumptiemelk-doeleinden, hetzij voor teruglevering, weder op te lossen. Berekeningen zullen moeten uitwijzen, welke maatregelen in deze economisch zijn.

De geografische spreiding der melkproductie.

In hoofdstuk III werd uiteengezet, dat redelijkerwijze verwacht mag worden, dat de melkproductie in de weidegebieden weer ongeveer op vooroorlogs niveau zal komen. In deze gebieden zal het consumptiemelkverbruik een in verhouding tot de totale melkproductie geringe stijging ondergaan, welke gecompenseerd zal worden door een daling van de teruggeleverde onder- en karnemelk. De hoeveelheid industrieel te verwerken melk zal dus ongeveer gelijk blijven, zodat ook aan capaciteitsuitbreiding geen behoefte zal bestaan.

Op de lichtere gronden zal de situatie een geheel andere zijn: de in vergelijking met 1939 te verwachten stijging van de melkproductie zal zich voornamelijk daar voordoen, terwijl voorts de teruggeleverde hoeveelheden een aanmerkelijke daling zullen ondergaan. Een en ander resulteert in een in de vorige paragraaf reeds nader gekwantificeerde toename van de tot kaas, condens en/of poeder te verwerken hoeveelheid melk en daarmee van de behoefte aan capaciteit. Op de problemen, welke hierdoor worden opgeworpen: kwaliteit van de melk, geschiktheid van de melk voor kaasbereiding, tweemaal melkontvangen per dag, uit te betalen melkprijzen, enz., zal hier niet verder worden ingegaan.

Evenmin zal in dit rapport aandacht worden besteed aan de velerlei problemen, welke aan de consumptiemelkvoorziening van het Westen verbonden zijn (toekomstige positie van de kaasboeren, van de industrie-fabrieken in het Westen en van de kaasfabriekjes in Noord-Holland, de behoefte aan en kosten van aanvullingsmelk, resp. melkpoeder voor de consumptiemelkvoorziening en in verband daarmee wederom het economisch zijn van wintermelken, enz.), daar dit een studie apart zou vereisen.

De hoge kosten van nieuwe installaties zullen ook allerlei problemen doen ontstaan in verband met de mogelijk aan de boeren uit te betalen melkprijzen.

VI. DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN DE INTERNATIONALE ZUIVELPOSITIE.

In de berekeningen omtrent de te verwachten productie van melk- en zuivelproducten kwamen wij tot de conclusie, dat na aftrek van het binnenlands verbruik voor menselijke consumptie en veevoederdoeleinden een export-surplus zou resteren van tussen 1200 en 1300 duizend ton (waarbij geen rekening is gehouden met een eventuele uitvoer van boter). Opgemerkt moge worden dat vrij belangrijke afwijkingen in dit cijfer mogelijk kunnen zijn als gevolg van relatief slechts geringe afwijkingen in de totale melkproductie. Op dezelfde wijze zal een versterkte invloed op het exportsurplus uitgaan van bepaalde procentuele afwijkingen in het binnenlandse verbruik. Bovendien beïnvloedt de hoogte van het terugleveringspercentage het exportoverschot. Zou bijv. in verband met een gunstige ontwikkeling der varkensvleesprijzen de waarde der ondermelk stijgen, dan zou een grotere teruglevering dan geschat daarvan het gevolg kunnen zijn. Eenzelfde resultaat zou zich voordoen bij onvoldoende beschikbaar zijn van andere eiwitrijke veevoerders, bij het onvoldoende ingang vinden van rationele voedermethoden en tenslotte ook bij een -overigens zeer onwaarschijnlijke - stijging van de wereldmarktprijs van boter boven de door ons als noodzakelijk minimum berekende exportprijs.

Door de in eenzelfde richting werkende, binnen het kader van onze berekeningen gemakkelijk mogelijke afwijkingen te sommeren, kan een indruk worden verkregen omtrent de orde van grootte van de gemakkelijk mogelijke afwijkingen van het berekende exportsurplus. Zou de totale melkproductie 100.000 ton groter of kleiner, het binnenlandse verbruik 5% kleiner of groter en de teruglevering 100.000 ton lager of hoger zijn, dan zal het exportsurplus variëren tussen 1.600 en 950 duizend ton.

Is de hoeveelheid melk- en zuivelproducten, welke op de buitenlandse markt zal moeten worden afgezet, door de genoemde, van de zijde van het aanbod werkende factoren, momenteel dus heel moeilijk ongermate nauwkeurig te schatten, naar onze mening wordt deze ongewisheid echter niet vergroot door onzekerheden van de zijde van de vraag. In de inleiding wezen wij er reeds op, dat een bepaalde melkproductie in ons land gegeven zal zijn, welke hoeveelheid voornamelijk het karakter van een minimum zal hebben. Indien de prijsverhouding krachtvoeder - zuivelproducten gunstig is, zal, door een grotere krachtvoergeriff, de melkproductie kunnen worden uitgebreid. Beneden genoemde minimum hoeveelheid zal zij echter niet dalen. Dit houdt in, dat het ook bij dit minimum zeker altijd bestaande exportoverschot te allen tijde zal moeten worden afgezet, waarbij het aannemelijk is, dat de overheid eventuele verliezen voor haar rekening neemt, m.a.w. indien noodzakelijk de export zal subsidiëren.

Hoewel dus de mogelijkheden van buitenlandse afzet de grootte van het exportsaldo naar beneden nauwelijks zullen beïnvloeden, zal het toch zeker van belang zijn te trachten na te gaan, hoe deze afzetmogelijkheden ongeveer zullen liggen. Het zal duidelijk zijn, dat door de veelheid en verscheidenheid van factoren, welke de internationale zuivelpositie bepalen - factoren waaromtrent onze kennis veelal slechts gebrekkig is - niet veel meer dan enige contouren zullen kunnen worden aangegeven, waaruit hoogstens een tendenz in deze of gene richting zal kunnen worden afgeleid.

In de eerste plaats zal getracht worden een cijfermatig beeld te geven van de internationale zuivelpositie in de jaren 1946 en 1947, waarbij een vergelijking zal worden gemaakt met 1938, het laatste "normale" jaar voor de oorlog. Opgemerkt moge worden, dat het beschikbare statistische materiaal - vooral dat omtrent de totale melkproductie - veelal zeer gebrekkig is, zodat dikwijls met schattingen moet worden volstaan. In het cijfermateriaal zal dan ook een behoorlijke foutermarge aanwezig zijn, doch de grote lijnen worden er juist door belicht. Slechts die landen werden in het onderzoek betrokken, welke voor de internationale zuivelpositie van belang kunnen worden geacht. De melkproductie in landen als Brits-Indië, Rusland en voor een zeer belangrijk gedeelte ook de Balkan, speelt voor de internationale handel in zuivelproducten slechts een rol van ondergeschikte betekenis, daar de uitvoermogelijkheden der zuivelexporterende landen door de grootte dezer productie vrijwel niet worden beïnvloed.

De ontwikkeling van de totale melkproductie en van de in melk uitgedrukte uitvoer.

In de hierna volgende tabel 18 is een overzicht gegeven van de totale melkproductie in 1938, 1946 en 1947 ¹⁾ en van de in melk uitgedrukte uitvoer van de voor de internationale handel in zuivelproducten belangrijke landen ²⁾. Bij de berekening van laatstgenoemde cijfers is met de export van magere producten geen rekening gehouden - welke voor de oorlog een belangrijk gedeelte van vooral de Nederlandse uitvoer uitmaakte - omdat anders, daar reeds de in melk omgerekende uitvoer van boter is opgenomen, een dubbeltelling zou plaats vinden.

Uit deze statistiek blijkt:

- (1) dat de totale melkproductie in deze landen - indien ook Duitsland, Finland en de Baltische landen uit de cijfers van 1938 worden geëlimineerd - voor en na de oorlog ongeveer gelijk was.
- (2) dat in de diverse landen, resp. groepen van landen de ontwikkeling verschillend is geweest, al naar de oorlogsomstandigheden hun invloed hebben doen gelden. De productie in Europa daalde belangrijk - in de verschillende landen van Europa was de ontwikkeling ook weer verschillend - in Oceanië had eveneens een terruggang plaats, terwijl Amerika, waar de Verenigde Staten het beeld beheersen, een belangrijke stijging te zien gaf.
- (3) dat in 1947 de totale melkproductie in grote trekken gelijk aan die in 1946 is gebleven, hetgeen hoofdzakelijk aan de abnormale weersomstandigheden - strenge winter en droge zomer - moet worden toegeschreven.
- (4) dat de totale uitvoer in 1938 ca 12% van de totale melkproductie in de hier relevante landen uitmaakt, welk percentage in 1946 en 1947 ca 10% bedraagt. De belangrijkste uitvoerende landen waren in 1938 Denemarken, Nieuw-Zeeland, Australië en Nederland, welke tezamen ongeveer $\frac{3}{4}$ van de totale uitvoer leverden. Belangrijke exporteurs waren voorts Finland met de Baltische landen, welke tezamen ongeveer 10% fourneerden.
- (5) dat in 1946 en 1947 de totale uitvoer is gedaald tot ca 70% van 1938.
- (6) dat in het aandeel van de verschillende leveranciers na de oorlog een belangrijke verschuiving is opgetreden. Naast de absolute achteruitgang van de wereldzuiveluitvoer is dit het belangrijkste verschijnsel in de huidige internationale zuivelpositie. Het aandeel van Europa daalt van ruim de helft tot minder dan $\frac{1}{5}$ in 1946. Daarentegen stijgt het aandeel van Oceanië enige procenten - hoewel de absolute hoeveelheid van dit werelddeel belangrijk daalt - doch het belangrijkste is de stijging van het aandeel van Amerika: van een vrijwel verwaarloosbaar percentage in 1938 tot ruim $\frac{1}{3}$ in 1946. In 1947 treedt alweer een redres in: het aandeel van Amerika daalt met 10% van het totaal, voor de helft overgenomen door Europa en voor de helft door Oceanië. In Nieuw-Zeeland zijn de totale productie en de uitvoer weer op vooroorlogs peil. Finland en de Baltische landen zijn als leveranciers - althans t.o.v. deze zijde van het ijzeren gordijn - uitgevallen.

En de in de "Commodity Series" van de F.A.O. verschenen publicatie No 4 betreffende zuivelproducten (F.A.O. Commodity Series, Dairy Products, Washington, February 1948) wordt eveneens een statistiek betreffende de melkproductie in een reeks landen gegeven. Deze hebben wij echter niet gehanteerd, daar in de eerste plaats als vergelijkingsbasis de periode 1934-'38 wordt genomen, welke ons weinig uniform voorkomt, verschillende cijfers voorts van de ons beschikbare afwijken en tenslotte een groep landen inbegrepen is, welke voor de internationale zuivelpositie niet van betekenis zijn.

Bij deze omrekening zijn de volgende factoren gebezigd:
boter 25, kaas 10, volle condens 2,75 en vol poeder 9.

De ontwikkeling van de uitvoer van zuivel- en melkproducten.

Teneinde een concreter inzicht in de situatie te verkrijgen is in tabel 19 een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de uitvoer van boter, kaas, gecondenseerde melk en melkpoeder.

Uit deze statistiek blijkt:

- (1) dat de totale boteruitvoer van de belangrijkste landen sterk gedaald is.
- (2) dat de leveranties van de Europese landen enorm daalden, enerzijds door een sterke achteruitgang van de uitvoeren van Denemarken en Nederland, anderzijds door het wegvallen van Finland en de Baltische landen. Ook de export van de landen van het zuidelijk halfrond daalde belangrijk - gedeeltelijk veroorzaakt door een kleinere melkproductie en gedeeltelijk door een grotere vraag naar kaas van de zijde van Engeland - doch hun aandeel in het totaal neemt toe van 40% tot ca 2/3.
- (3) dat de kaasuitvoer ongeveer op peil is gebleven.
- (4) dat in de belangrijkheid der verschillende kaasleveranciers echter een aanmerkelijke verschuiving is opgetreden. Het aandeel van Europa daalde van ongeveer de helft tot slechts ca 10%, welke achteruitgang werd gecompenseerd door een geringe toename van Oceanië, doch hoofdzakelijk door een enorme stijging van de uitvoer van de Verenigde Staten. Deze steeg van 1000 ton voor de oorlog tot ca 1/3 van het totaal er na.
- (5) dat in de structuur van de uitvoer van gecondenseerde melk en melkpoeder na de oorlog een belangrijke wijziging is gekomen vergeleken met 1938, terwijl het beeld in 1947 al weer geheel anders is dan in 1946. De uitvoer van volle condens was in 1946 meer dan het 3-voudige van 1938. De leveranties van Europa waren belangrijk gedaald - hoofdzakelijk veroorzaakt door geringere exporten van ons land - doch die van de Verenigde Staten enorm toegenomen. Bij melkpoeder ging de ontwikkeling in dezelfde richting. Deze ontwikkeling moet uiteraard geheel op rekening van de bijzondere naoorlogse omstandigheden worden gesteld: melkproducten lenen zich bijzonder goed voor een snelle voorziening in acute voedseltekorten. In 1947 waren de totale uitvoeren al weer belangrijk gedaald, evenals het aandeel van de Verenigde Staten.
- (6) dat de exporten van gecondenseerde melk van Australië en Nieuw-Zeeland - doch vooral van eerstgenoemd land - in vergelijking met 1938 in verhouding ook belangrijk zijn toegenomen.

Tabel 19. UITVOER VAN BOTER, KAAS, GECONDENSEERDE MELK EN MELKPOEDER VAN DE BELANGRIJKSTE LANDEN IN 1938, 1946 EN 1947.

	Boter						Kaas						Gec. volle melk						Vol melkpoeder								
	1938			1946			1947			1938			1946			1947			1938			1946			1947		
	ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%		ooo ton	%	
Europa.																											
Nederland	51	8,9					1	0,3		58	21,4		2	0,8		15	5,7		87	49,4		10	1,8				
Denemarken	158	27,6		78	29		89	30,4		9	3,3		11	4,2		13	4,9		18	10,2		12	2,2				
Zweden	29	5,1								1	0,4		1	0,4					3	1,7							
Noorwegen	1	0,2								2	0,7								14	8							
Ver. Koninkrijk																			6	3,4		4	0,7				
Ierse Vrijstaat	19	3,3								1	0,4								6	3,4		5	0,9				
Frankrijk	3	0,5								12	4,4		2	0,8		4	1,5		7	4		3	0,5				
Zwitserland										22	8,1																
Italië										20	7,4																
Finland	17	3,-								7	2,6																
Estland	15	2,6																									
Letland	23	4																									
Lithauen	17	3								1	0,4																
Totaal	333	58,2		78	29		90	30,7		133	49,1		16	6,2		32	12,1		141	80,1		34	6,1				
Oceanië.																											
Australië	104	18,2		63	23,4		62	21,2		16	5,9		15	5,7		24	9,2		6	3,4		22	4				
Nieuw-Zeeland	125	21,8		107	39,8		120	41		82	30,2		80	30,4		90	34,2		3	1,7		6	1,1				
Totaal	229	40		170	63,2		182	62,2		98	36,1		95	36,1		114	43,4		9	5,1		28	5,1				
Amerika.																											
Ver. Staten	1	0,2		7	2,6		5	1,7		1	0,4		85	32,3		80	30,4		13	7,4		461	83,2				
Canada	2	0,4		2	0,7		1	0,3		37	13,7		48	18,2		25	9,5		13	7,4		30	5,4				
Argentinië	7	1,2		12	4,5		15	5,1		2	0,7		19	7,2		12	4,6					1	0,2				
Totaal	10	1,8		21	7,8		21	7,1		40	14,8		152	57,7		117	44,5		26	14,8		492	88,8				
Totaal - generaal	572	100		269	100		293	100		271	100		263	100		263	100		176	100		554	100				

Tabel 20.

DE INVOER VAN MELK- EN ZUIVELPRODUCTEN IN DE VOORNAAMSTE IMPORTERENDE LANDEN IN 1938 EN 1946 1)

	Boter		Kaas		Gecond.melk (v. en m.)		Melkpoeder (v. en m.)		Totaal (ongeg. in melk) 2											
	1938	1946	1938	1946	1938	1946	1938	1946	1938	1946										
	In duizen- den tonnen	in pct	in duizen- den tonnen	in pct	in duizen- den tonnen	in pct	in duizen- den tonnen	in pct	in duizen- den tonnen	in pct										
Europa	578	96,7	251	96,5	220	82,8	259	98,1	100	43,1	344	67	23	76,5	102	69,4	16.844	92,9	10.198	91,7
waarvan:																				
Verenigd Koninkrijk	483	80,8	214	82,3	149	56,1	207	78,7	83	35,9	92	17,9	18	59,8	37	25,2	13.668	75,3	7.754	69,7
Duitsland	92	15,4			32	12			1	0,4	22	4,3	0,3	1.	2	1,4	2.626	14,5	434	3,9
België	1	0,2	9	3,5	24	9	14	5,0	0,3	0,1	34	6,6	3	10	13	8,8	293	1,6	372	3,3
Frankrijk	0,6	0,1	4	1,5	13	5	7	2,3	4	1,7	55	10,7	0,6	2	5	3,4	161	0,9	239	2,1
Griekenland			1	0,4			7	2,3			54	10,5			8	5,4			261	2,3
Polen							7	0,4			42	8,2			16	10,9			170	1,5
Italië																				
Koloniaal Middell.																				
Zeegebied	6	1			12	4,5			8	3,5	2	0,4	2	6,7			310	1,7	5	-
Rest van Afrika	3	0,5			0,3	0,1			6	2,6			0,1	0,3			94,9	0,5		
Zuid-Amerika	0,7	0,1			2	0,7			6	2,6	8	1,6	1	3,3			62,5	0,3	22	0,2
Midden-Amerika	3	0,5	2	0,8	4	1,5			18	7,8	15	2,9	0,4	1,3			159,6	0,9	91	0,8
V.S. van Amerika	0,7	0,1			25	9,5			0,4	0,2	10	2	0,1	0,3			269,2	1,5		
Ned. Oost-Indië	4	0,7			1	0,4			12	5,2	2	0,4	0,4	1,3			129,6	0,7	28	0,3
Ned. West-Indië	0,4	0,1			0,4	0,1			0,1	-			0,1	0,3			15,2	0,1	5	-
Rest van Azië	2	0,3	7	2,7	1	0,4	5	1,9	81	35	85	16,6	3	10	25	17	252	1,4	558	5
Overige importlanden											47	9,1			20	13,6			219	2
Totaal	597,8	100	260	100	265,7	100	264	100	231,5	100	513	100	30,1	100	147	100	18.137	100	11.126	100

- 1) Gedaeltelijk ontleend aan de uitvoerstatistieken van: Verenigde Staten van Amerika, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Denemarken en Nederland.
- 2) Alleen volle condens en vol poeder werden hierbij inbegrepen.
- In 1946 is aangenomen, dat de gehele condensuitvoer uit volle melk bestond.

3. De ontwikkeling van de invoer van zuivel- en melkproducten.

Tabel 20 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de invoer in de voornaamste importlanden. Naast de cijfers voor 1938 zijn slechts die voor 1946 vermeld, daar nog niet over voldoende gegevens wordt beschikt om een overeenkomstig overzicht voor 1947 op te stellen. Uit deze tabel blijkt:

- (1) dat bepaalde Europese landen voor de oorlog 97% van alle boter en 83% van alle kaas, welke in de wereldhandel werden gebracht, importeerde. Van de totale invoer van zuivelproducten - welke, teneinde te kunnen worden opgeteld, op melk werden omgerekend - namen deze landen ca 93% voor hun rekening. Van de Europese boterimporteurs was Engeland op zijn beurt verreweg het belangrijkste. Tezamen met Duitsland vormde dit land het enige afzetgebied van importantie. In grote trekken lag de situatie evenzo voor kaas: Engeland en Duitsland zijn de belangrijkste importeurs. Daarnaast zijn echter nog van belang enerzijds België en Frankrijk en anderzijds de Verenigde Staten.
- (2) dat in 1946 de totale boterinvoer meer dan gehalveerd is en Duitsland als invoerland geheel is weggefallen. Het totaal aandeel van Europa is constant gebleven.

Wat kaas betreft is na de oorlog de invoer van Europa gestegen, vooral door een stijging van de invoer van Engeland; Duitsland is als invoerland verdwenen, terwijl ook België zijn import beperkt zag.

- (3) dat voor condens en poeder de verhoudingen voor de oorlog anders lagen dan bij boter en kaas. Naast Engeland zijn de Aziatische landen de belangrijkste importeurs. In 1946 is daarin in zoverre wijziging gekomen, dat verschillende andere Europese landen eveneens belangrijke importeurs van condens en poeder zijn geworden.

4. De ontwikkeling van het consumptiemelkverbruik.

Een van de factoren, welke de toekomstige mogelijkheden van de Nederlandse zuivelexport bepalen, is de verhouding, waarin de melkproductie in de verschillende landen wordt gebruikt voor enerzijds consumptiemelk en anderzijds producten. Daar de beschikbare statistische gegevens betreffende het verbruik van consumptiemelk veelal zeer gebrekkig zijn, zal ervan worden afgezien een statistiek hieromtrent te produceren. Volstaan moge worden met enige grepen, welke wel betrouwbaar mogen worden geacht.

In de Verenigde Staten nam het consumptiemelkverbruik (inclusief room, omgerekend op melk) toe van 160 quarts in 1940 tot 201 quarts in 1945, d.i. 26%. Daarna trad een daling in: in 1947 was het verbruik 8,1% lager dan in 1945 ¹⁾.

In Canada was het verbruik in 1946/'47 ca 20% hoger dan voor de oorlog, in Nieuw-Zeeland was de toename nog iets groter en in Australië 10-15% ²⁾.

In het Verenigd Koninkrijk, waaromtrent betrouwbaar cijfermateriaal aanwezig is, was de stijging het sterkst: van 4.026 duizend ton in 1938 op 6.103 duizend ton in 1946 en 6.128 duizend ton in 1947, wat een stijging betekent van ca 50% t.o.v. voor de oorlog.

In Frankrijk daarentegen heeft zich een belangrijke daling voorgedaan.

De oorzaken der verbruiksstijging moeten gedeeltelijk worden gezocht in de toename van de koopkracht in verschillende landen, gedeeltelijk in het niet in dezelfde mate als voorheen beschikbaar zijn van andere voedingsmiddelen, gedeeltelijk in een beter inzicht in het belang van melk voor de voeding en tenslotte in de in verschillende landen getroffen maatregelen om door middel van subsidies het melkverbruik te stimuleren ³⁾.

1) Illinois Farm Economics, Mei/Juni 1948.

2) F.A.O. Commodity Series, Dairy Products.

3) Dit is vooral in Engeland op grote schaal gedaan, waar onder het in 1941 geïntroduceerde National Milk Scheme, waarbij aan bepaalde categorieën melk wordt verstrekt tegen een gereduceerde prijs dan wel geheel gratis, in 1947 19% van het totale consumptiemelkverbruik tegen deze speciale voorwaarden plaats vond.

De te verwachten ontwikkeling.

a. De ontwikkeling in het algemeen.

Wil men trachten vast te stellen, hoe de internationale zuivelpositie zich in de toekomst zal ontwikkelen en hoe de voorwaarden zullen zijn, waaronder het Nederlandse exportoverschot zal moeten worden afgezet, komt men voor grote moeilijkheden te staan. Niet alleen, dat de ontwikkeling der kwantitatieve verhoudingen geenszins zeker is, ook de ontwikkeling van de conjunctuur, welke bij een beoordeling anders dan in "the long run" van groot belang is, daar de te realiseren prijzen daarvan voor een groot deel zullen afhangen, is een ongewisse factor. Dat wil zeggen, dat een herstel van de kwantitatieve verhoudingen van 1938 geenszins zou betekenen, dat voor zuivelproducten wederom een prijs zou worden gerealiseerd, welke slechts een deel van de kostprijs dekt, terwijl andersom bij een weder intreden van de kwantitatieve situatie van 1929 zeer zeker zonder meer geen winstgevende export gewaarborgd zou zijn.

Trachten wij, zonder nog een specificatie naar producten aan te brengen, enige grote lijnen in de te verwachten ontwikkeling van het aanbod vast te stellen, dan kan er in de eerste plaats op worden gewezen, dat in verschillende Europese landen, vergeleken met de huidige situatie, een stijging van de melkproductie kan worden verwacht (naast ons land Denemarken, België, Frankrijk, Italië en waarschijnlijk Engeland)¹⁾. Enige stijging in Oceanië lijkt ook waarschijnlijk, in de Verenigde Staten daarentegen niet.

Tot hoever deze stijging zal gaan, is niet te zeggen. Stel eens, dat de productie van 1938 zou worden overtroffen - zoals wij zagen is dat voor Nederland waarschijnlijk - dan betekent dit in eerste aanleg een in vergelijking met 1938 ongunstige ontwikkeling, daar deze grotere productie of een grotere concurrentie van de met ons concurrerende zuivelexporterende landen betekent, of een vermindering van de behoefte in de importerende landen. Hier moet echter direct worden rekening gehouden met de toegenomen bevolking - met ca 10% - en in verschillende gevallen met een hoger verbruik per hoofd, waardoor de exportoverschotten de tendenz zullen hebben om lager en de importbehoeften om hoger te worden.

Een andere van de zijde van het aanbod werkende factor zal zijn de te verwachten achteruitgang van de export van de Verenigde Staten, welke, zoals wij zagen, in verband met de bijzondere na-oorlogse omstandigheden, in 1946 en 1947 zo sterk was gestegen.

Voorts moet er rekening mee worden gehouden, dat Finland en de Baltische landen, welke in 1938 ca 10% van de werelduitvoer verzorgden, als leveranciers voor het gebied, dat ons hier interesseert, zijn uitgevallen.

Hoe per saldo de hier aangegeven tendenzen hun werking zullen doen gevoelen en op welk niveau dus de absolute grootte van het totale exportoverschot zal komen, vermogen wij niet aan te geven.

Indien de toekomstige ontwikkeling van de vraag wordt bezien, dient duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen een ontwikkeling op korte en een op lange termijn. Op lange termijn gezien is voor een uitbreiding van de consumptie van zuivelproducten, ook in de landen, welke een koopkrachtige vraag zullen kunnen ontwikkelen, nog zeer veel ruimte.

Volgens een recente publicatie van de F.A.O. (European programs of agricultural reconstruction and development, Washington-Geneva, June 1948) zou de melkproductie in het jaar 1950/1951 als volgt toegenomen zijn:

Denemarken	5.980 ton	(was in 1938	:	5.450 ton)
België	3.085 "	" " "	:	3.193 "
Frankrijk	15.230 "	" " "	:	13.724 "
Italië	7.270 "	" " "	:	6.237 "
Engeland	10.150 "	" " "	:	7.714 "

Onderzoekingen hebben uitgewezen, dat aan het menu der meeste volken nog veel mankeert, met name een juiste hoeveelheid "protective foods", waaronder melk en zuivelproducten een belangrijke plaats innemen¹⁾. Bij een onderzoek naar de verbruiksmogelijkheden van agrarische producten dient te worden onderscheiden tussen producten van akkerbouw en die van de veehouderij. Het verbruik per hoofd van akkerbouwproducten is weinig elastisch; ook bij een stijging van de inkomens zullen de bedragen, welke voor deze producten worden besteed, slechts weinig toenemen. De consumptiecapaciteit voor veehouderijproducten zal echter groter zijn. Een beter inzicht in de eisen van een zo goed mogelijke voeding, evenals toenemende inkomens, zullen een vergrote vraag naar veehouderij-producten tot gevolg kunnen hebben. Echter, zoals reeds werd opgemerkt: deze factoren zullen waarschijnlijk eerst op lange termijn hun invloed doen gelden.

Op korte termijn bezien is het uitzicht somberder. Dan moet in de eerste plaats worden rekening gehouden met het wegvallen van de Duitse markt: de eerste 5 jaar zal Duitsland geen afzetgebied van betekenis voor Nederlandse zuivelproducten zijn. Voorts moet in aanmerking worden genomen, dat de koopkracht van verschillende onzer vroegere markten op korte termijn niet hersteld zal zijn en dat wellicht nog niet alle thans bestaande de- vriezemoelijkheden tot het verleden zullen behoren, zodat in het algemeen verschillende landen nog slechts een beperkte totale importcapaciteit zullen hebben.

Het tot stand komen van de Economische Unie met België/Luxemburg zal voor onze zuivelpositie niet van zo grote betekenis zijn, daar een ver- ruiming van de markt voor onze zuivelproducten daarvan nauwelijks mag worden verwacht: wij waren reeds vrijwel de enige leverancier.

Onze indruk is, dat zeker de mogelijkheid bestaat, dat de melkproductie - en daarmee het wereldexportkwantum aan melk - eerder op normaal peil zal zijn hersteld, dan dat de hiervoor genoemde op "korte termijn" werkende, de vraag in ongunstige zin beïnvloedende factoren zullen zijn opgeheven, waaruit volgen zou, dat in 1953 - immers het jaar, waarop ons onderzoek be- trekking heeft - de voornitzichten voor afzet van ons exportsurplus on- gunstig zijn.

Thans zullen de verschillende producten in het kort afzonderlijk worden bezien, waarbij slechts de belangrijkste punten zullen worden aangestipt.

b. Boter.

Volgens onze berekeningen zou in 1953 de productie in ons land ca 70.000 ton, het binnenlands verbruik ca 45.000 ton en dus het export- overschot ca 25.000 ton bedragen.

Uit tabel 20 blijkt, dat enige Europese landen vrijwel de enige boter- invoerende gebieden van importantie zijn. Daaronder neemt Engeland verreweg de voornaamste plaats in (ca 80%), waarnaast in 1938 Duitsland als importeur nog van belang was (ca 15%). In overeenstemming daarmee is het beeld, dat de uitvoer van Nederland voor de oorlog te zien gaf. Dit blijkt uit de vol- gende tabel, waarbij eveneens de na-oorlogse exporten vermeld zijn:

1) Uit de door de F.A.O. opgestelde World Food Survey (Washington, 5 Juli 1946) blijkt, dat ook in de ontwikkelde landen, waar in totaal voldoende calorïen wrden verbruikt, een betere samenstelling van de voeding gewonst is. De door de F.A.O. voor verschillende landen aanbevolen wijzigingen in het dagelijks menu, waarbij is rekening gehouden met praktische mogelijkheden, houden bijv. voor de Verenigde Staten tot 1950 een stijging van het verbruik van melk + melkproducten (behalve boter) in van 56%, voor Engeland tot hetzelfde jaar van 58% en voor de gehele wereld tot 1960 van 100%.

el 21. Boteruitvoer van Nederland. voor en na de oorlog (tonnen netto).

	1933	1935	1937	1938	1946	1947
Totaal	25.400	42.459	53.903	52.203	24	552
waarvan naar:						
Engeland	7.422	23.580	35.974	36.835	-	-
Duitsland	11.483	10.731	12.831	12.350	-	-
Ned.Oost-Indië	392	844	837	790	-	70
Ned.West-Indië	236	286	303	286	24	252
Zwitserland	2	13	891	90	-	-
België/Luxemb.	3.555	3.110	1.310	929	-	-
Frankrijk	2.133	425	71	23	-	-

Vooroorlogse cijfers B.Z., na-oorlogse C.B.S.

Aangenomen kan worden, dat Duitsland in 1953 vrijwel nog niet als boter-invoerland land zal optreden, zodat de enige markt, waar kwantiteiten van belang zouden kunnen worden afgezet, Engeland is. Betrekkelijk geringe hoeveelheden blik- en/of vrieskamerboter zullen naar Oost- en West-Indië en andere tropische- en sub-tropische gebieden kunnen worden uitgevoerd.

Het-uiteraard nog voorlopige- exportprogramma voor 1948/'49 ziet er als volgt uit:

totaal	14.500 ton	
waarvan naar:		
België	4.500 "	
Finland	3.000 "	
Frankrijk	2.000 "	
Algemeen-en tropencontingent	5.000 "	(naar België 2000 ton Tsjecho-Slowakije 400 ton Tropen 1500 ton).

Het beeld, dat de internationale boterhandel dit jaar te zien geeft, wordt uiteraard beïnvloed door de nog heersende schaarste aan vetten en oliën, zodat daaruit moeilijk conclusies voor een periode, waarin deze schaarste geheel of voor het grootste gedeelte tot het verleden zal behoren, kunnen worden getrokken. Zo zal het kwestieus zijn, of Finland, België en Frankrijk in 1953 nog boterimporteurs van belang zullen zijn, zodat de boterpositie dan hoofdzakelijk zal afhangen van de invoermogelijkheden in Engeland. De voornaamste boterleveranciers van dit land zijn Nieuw-Zeeland, Australië en Denemarken.

el 22. Boterinvoer van het Verenigd Koninkrijk in 1938, 1946 en 1947 (tonnen netto)

	1938	1946	1947
Nieuw-Zeeland	131.194	102.781	122.234
Australië	91.332	66.538	54.807
Ierland	16.591	-	-
Overige Empire-landen	4.882	5	452
Totaal Empire-landen	243.999	169.324	177.493
Denemarken	120.157	44.234	41.019
Nederland	36.175	-	-
Letland	17.267	-	-
Lithauen	11.587	-	-
Finland	10.654	-	-
Polen	10.113	-	-
Estland	9.305	-	-
Zweden	15.254	-	-
Argentinië	4.566	1.120	1.228
Overige niet-Empire-landen	3.955	37	12
Totaal niet Empire-landen	239.033	45.391	42.259
Totaal-generaal	483.032	214.715	219.752

Het is twijfelachtig, of Engeland zijn invoeren in 1953 weer tot het voor-oorlogse peil zal hebben hersteld. Een streven om, in verband met deviezenmoeilijkheden, de import in het algemeen laag te houden, zal in dat jaar nog wel bestaan. Voorts zal veel afhangen van de ontwikkeling der totale vetpositie. In 1953 zal echter de thans nog bestaande schaarste aan vetten en oliën grotendeels zijn opgeboven, o.m. in verband met de door Engeland georganiseerde verbouw van grondnoten in Oost-Afrika. In het algemeen zal in 1953, als de levensstandaard nog zeker op een relatief laag peil zal zijn - de Marshall hulp behoort dan tot het verleden - de tendensen bestaan meer goedkopere plantaardige vetten dan duurdere dierlijke vetten te consumeren.

Uit de voorgaande tabel 22 blijkt, dat de totale leveranties van Nieuw-Zeeland en Australië na de oorlog belangrijk geringer waren dan in 1938, voornamelijk veroorzaakt door een daling der exporten van Australië (samenhangend met een geringere melkproductie). Het lijkt aannemelijk, dat deze exporten in belangrijke mate tot voor-oorlogse peil zullen worden hersteld. Daarbij zal er rekening mee moeten worden gehouden, dat in het Charter van de I.T.O. de mogelijkheid is opengehouden om de Ottawapreferenties te handhaven, hetgeen dan ook waarschijnlijk geschieden zal. Dit betekent, dat Australië en Nieuw-Zeeland een belangrijke bescherming op de Engelse markt zullen genieten; hetgeen uiteraard ten nadele der niet zodanig begunstigde leveranciers strikt.

Daarnaast zal ook de invoer uit Denemarken, welke in 1947 nog slechts 40.000 ton bedroeg (voor de oorlog 120.000 ton), met een toenemen van de melkproductie weer gaan stijgen. Daarbij dient te worden bedacht, dat een belangrijk deel van de Deense boterproductie voor de oorlog naar Duitsland werd geëxporteerd (in 1938: 36.000 ton), voor het uitvallen van welke markt compensatie zal moeten worden gezocht. Gedeeltelijk zal deze worden gevonden in een grotere export van kaas, waarop Denemarken zich sedert de bevrijding meer dan voor de oorlog is gaan toeleggen (in 1938: 9000 ton, in 1946 11.000 ton en in 1947: 13000 ton). Tenslotte zullen daarmee echter, gezien o.m. de omstandigheid, dat de Deense kaasexport, voornamelijk bestaande uit namaak-Nederlandse soorten, steeds zal moeten concurreren met de Nederlandse, waarvan de kwaliteit beter is, geen grote hoeveelheden melkvet kunnen worden weggewerkt.

Daartegenover staat, dat Finland en de Baltische landen, welke in 1938 tezamen ca 50.000 ton leverden, verondersteld kunnen worden aan de vetvoorziening der Westers landen in 1953 niet meer deel te nemen.

Tenslotte dient bij het projecteren van de te verwachten ontwikkelings-tendensen tegen de achtergrond van 1938 - zoals in het voorgaande is geschied en wat ook de enige praktische methode is - in het oog te worden gehouden, dat in genoemd jaar voor de boter slechts prijzen konden worden gerealiseerd, welke voor vrijwel alle leveranciers beneden de kosten lagen; de Engelse markt was een overschottenmarkt en de Engelse consument kon zich het verbruik van veel boter veroorloven, gesubsidieerd als hij werd door de verschillende buitenlandse boterleveranciers, indien deze steun niet had bestaen en de boterprijzen dus hoger waren geweest, zou de totaal invoer zeker op lager niveau hebben gelegen.

Wat uiteindelijk het resultaat van de verschillende, onze afzetkansen in Engeland zowel in gunstige als ongunstige zin beïnvloedende factoren zal zijn, is moeilijk vast te stellen, doch onze indruk is, dat niet verwacht mag worden, dat voor enigszins belangrijke hoeveelheden - bijv. 20.000 ton - op de Engelse markt een prijs zal kunnen worden bedongen, welke onze kostprijs dekt.

Uit de prijsberekeningen is gebleken, dat deze kostprijs in 1953 f.4,10 & f.4,30 zal bedragen. De thans door Engeland met Nieuw-Zeeland en Australië gecontracteerde prijzen bedragen resp. f.2,16 en f.2,14. Deze prijzen schijnen ongeveer afgezien van het aan boter toe te rekenen deel van een lump sum-betaling aan Nieuw-Zeeland als een bijdrage in de kosten van de voedselprijzenstabilisatiepolitiek aldaar - de kostprijs te dekken. Denemarken heeft voor 1948 met Engeland een prijs afgesloten van f.3,38. De kostprijs van de boter - althans de prijs, welke de producent in totaal ontvangt - bedraagt in Denemarken thans Kr.6,50 = f.3,59. Deze prijs zal in 1953 ook wel lager zijn, zodat hij waarschijnlijk beneden de door ons berekende kostprijs van Nederlandse boter zal blijven.

Wij zullen ons in dit verband niet bezig houden met de vraag, wat dient te geschieden, indien de afzet van het boter-exportoverschot tegen kostprijs niet mogelijk blijkt, daar dit het totale probleem van de landbouwsteun raakt. Slechts moge worden opgemerkt, dat een oplossing in de richting van een vermindering van de productie waarschijnlijk niet wel doorvoerbaar is. Dit zou in de eerste plaats kunnen geschieden door de consumptiemelk niet op 3%, doch op 3,3% te standaardiseren. Hierdoor zal, bij een verbruik als geschat in tabel 11, een hoeveelheid boter minder worden geproduceerd van ca 5.700 ton, wat dus slechts een zeer gedeeltelijke oplossing zou betekenen. Een ander gevolg zou echter ook zijn, dat de prijs van consumptiemelk zou stijgen, waardoor, afgezien van de andere bezwaren daarvan, het verbruik zou verminderen, met als resultaat een groter exportoverschot aan melk, dat in de vorm van kaas of melkproducten zou moeten worden afgezet. Daarvoor zijn de vooruitzichten echter ook niet rooskleurig.

De productie zou ook verminderen bij een verlaging van het terugleveringspercentage. Dit is echter, zoals wij zagen, reeds vrij laag, terwijl bovendien evenzeer een vergroting van het melk-exportoverschot zou plaats hebben, met de genoemde bezwaren daarvan. Hierin zal de oplossing dus eveneens moeilijk kunnen worden gevonden.

c. Kaas.

Volgens de berekeningen in hoofdstuk IV zal de te exporteren hoeveelheid kaas in 1953 ca 65.000 ton jonge kaas bedragen. Aangenomen, dat deze hoeveelheid voor de helft uit jonge en de helft uit oudere kaas bestaat, zal het te exporteren kwantum in feite ca 60.000 ton zijn. Hierbij dient echter te worden bedacht, dat, zoals in hoofdstuk VI werd uiteengezet, een 25% kleiner of groter exportoverschot gemakkelijk mogelijk is, zodat de te verwachten kaasuitvoer dan tot 45.000 ton zou dalen resp. tot 75.000 ton zou stijgen.

De belangrijkste kaasinvoerende landen waren voor de oorlog volgens tabel 20 Engeland (56%), Duitsland (12%), België (9%) en de Verenigde Staten (10%). De kaasuitvoer van Nederland blijkt uit de volgende cijfers:

bel 23. Kaasuitvoer van Nederland voor en na de oorlog (tonnen netto).

	1933 ¹⁾	1935 ¹⁾	1937	1938	1946	1947
Totaal	63.912	61.052	62.616	58.491	2.297	14.687
waarvan naar						
België/Luxemburg	17.315	19.663	19.502	19.965	40	4.669
Duitsland	25.066	16.904	19.264	17.101	-	-
Engeland	6.716	10.940	10.987	10.119	-	3.244
Frankrijk	6.992	4.235	3.521	3.357	1.166	2.617
Verenigde Staten	735	963	2.037	1.364	-	126
Nederlands Oost-Indië	897	983	783	828	354	90
Nederlands West-Indië	292	414	394	406	86	378
Palestina en Cyprus	79	253	190	257	-	-
Overige landen	5.820	6.697	5.938	5.094	651	3.563

C.B.S.

1) tonnen bruto.

Ook ten aanzien van kaas zal kunnen worden aangenomen, dat Duitsland in 1953 als invoerland vrijwel geen betekenis zal hebben, zodat als afzetgebieden van belang België en Engeland resteren. (Daarnaast kunnen Frankrijk en de Verenigde Staten betekenis krijgen). Waar de totaal geprojecteerde te exporteren hoeveelheid ongeveer even groot is als voor de oorlog, zal voor het wegvallen van de Duitse markt elders compensatie moeten worden gezocht, wat alweer niet eenvoudig zal zijn. Naar België, waar Nederland altijd het allergrootste deel van de kaasimport verzorgde (voor de oorlog 85%), zal wellicht een 20 à 25.000 ton zijn te plaatsen, hoewel rekening moet worden gehouden met een toenemende concurrentie van Deense zijde. Daar Denemarken er naar zal streven niet alles op de kaart van de boter te zetten, moet met een toenemende kaasuitvoer van dit land worden rekening gehouden. In 1947 bedroeg deze export 13.000 ton (1938: 9000 ton), waarvan naar België ca 3000 ton, tegen een prijs van f.2,07 per kg. In 1948 zou Denemarken wederom 3000 ton leveren, tegen een prijs van f.2,30. Ernstig zal deze concurrentie o.i. niet behoeven te worden: de Nederlandse kaasbereiding heeft zeker de mogelijkheid in kwaliteit superieur te blijven en de Nederlandse export zal op de Belgische markt beschermd zijn met een invoerrecht van 15% ad val.

De kansen voor onze kaas op de Engelse markt zijn moeilijker te beoordelen, hetgeen voornamelijk samenhangt met de omstandigheid, dat Nederland zulk een klein percentage van de totale import verzorgt. De meest populaire kaassoort is daar de Cheddar, hoofdzakelijk geleverd door Nieuw-Zeeland, Canada, Australië en Engeland zelf. De ontwikkeling van de Engelse kaasimport blijkt uit de volgende tabel:

Tabel 24. Kaasimport van het Verenigd Koninkrijk in 1938, 1946 en 1947 (tonnen netto).

	1938	1946	1947
Nieuw-Zeeland	83.286	83.437	84.044
Canada	34.448	51.051	23.268
Australië	12.073	13.560	16.174
Overige Empire-landen	2.190	54	-
Totaal Empire-landen	131.997	153.102	123.486
Nederland	10.279	-	3.432
Italië	3.578	-	-
Denemarken	985	1.719	4.763
Zwitserland	916	-	-
Frankrijk	580	307	1.382
Verenigde Staten	-	49.956	61.232
Overige niet-Empire-landen	412	1.322	270
Totaal niet-Empire-landen	16.750	53.804	71.079
Totaal-generaal	148.747	206.906	194.565

De eigen productie van Engeland daalde van 44.000 ton in 1938 tot 25.000 ton in 1946 en 17.000 ton in 1947, samenhangend met een steeds verder toeneming van het consumptiemelkverbruik. De op basis van deze cijfers berekende kaasconsumptie steeg van ca 190.000 ton in 1938 tot ca 230.000 ton in 1946 en 210.000 ton in 1947. Deze toename moet gezien worden in het kader van de tekorten aan andere levensmiddelen (vooral vlees). Komt daar verbetering in, dan zal dit verbruik o.i. weer afnemen. Daarentegen zullen ook de zeer grote exporten van de Verenigde Staten zeer waarschijnlijk afnemen. De totale importen uit de Empire-landen zullen wel ongeveer op peil blijven, waarbij er wederom rekening mee zal moeten worden gehouden, dat de Ottawa-preferenties gehandhaafd zullen blijven.

Bij het beoordelen van de Nederlandse kaasexport naar Engeland in 1938 moet er rekening mee worden gehouden, dat deze voor een belangrijk deel uit minder vette (20+ en 30+) soorten bestond:

totaal uitvoer naar Engeland	10.119 ton
daarvan minder vette soorten	5.916 "
in %	58 %
totaal uitvoer van minder vette kaas	9.538 ton
daarvan naar Engeland	5.916 "
in %	62 %

Zoals bekend, is de uitvoer van minder vette kaas na de oorlog verboden. Voor een handhaving van dit verbod pleit de overweging, dat het naast elkaar aanbieden op dezelfde markt van vettere en minder vette kaas in niet van elkaar te onderscheiden modellen verwarring sticht ten detrimente van de opbrengst der vettere soorten. Bovendien betekent productie van minder vette kaas automatisch ook boterproductie, waarvoor geen behoorlijke prijzen kunnen worden verwacht. De mogelijkheid bestaat echter ook de minder vette soorten in afwijkende modellen aan te bieden, waardoor bedoelde verwarring zou kunnen worden verminderd. Uiteindelijk zal de vraag, of het wenselijk is genoemd verbod te handhaven, afhangen van een vergelijking van de opbrengst van het volle product met de som van de opbrengsten van het magere product en van de vrijkomende boter. Het is niet mogelijk daaromtrent thans een uitspraak te doen; zeker kan niet zonder meer worden aangenomen, dat eerstgenoemde opbrengst - die van het volle product - het altijd winnen zal, althans niet in 1953. Het is niet vooruit te zeggen, hoe de export naar Engeland op een verbod van minder vette kaas zal reageren.

De door ons becijferde exportprijs voor kaas in 1953 bedraagt f.1,95 à f.2,05. De thans door Engeland aan Nieuw-Zeeland en Australië betaalde prijzen bedragen f.1,24 resp. f.1,22. Deze prijzen zijn echter geenszins zonder meer met elkaar vergelijkbaar, daar Nederlandse kaas en de verschillende soorten Cheddars in veel mindere mate onderling vervangbaar zijn dan bijv. boter van verschillende herkomst.

Naast België en Engeland zal een reeks andere landen nog als afnemer van Nederlandse kaas optreden, waarmee echter geen grote hoeveelheden zullen kunnen worden weggewerkt. Een uitzondering vormen wellicht de Verenigde Staten, waar, indien deze markt op de juiste wijze wordt aangepakt, wel een 5 à 10.000 ton kaas te plaatsen zou zijn.

Alles bijeen genomen hebben wij de indruk, dat de vooruitzichten voor de afzet van het door ons becijferde exportsaldo-kaas in 1953 niet gunstig zijn.

d. Gecondenseerde melk.

De structuur van de uitvoer van dit product geeft een geheel ander beeld te zien dan die van boter of kaas. Waren voor deze producten de West-Europese industrielanden de voornaamste afzetgebieden, de gecondenseerde melk - althans de volle - vond hoofdzakelijk haar weg naar tropische en sub-tropische markten, waar het product veelal voorzag in een behoefte aan vloeibare melk. Daarnaast was Engeland echter ook een niet onbelangrijke koper.

Bij het bezien van de condensuitvoer dient direct onderscheid te worden gemaakt tussen volle en magere condens: meer dan bij vettere en minder vette kaas kan bij deze soorten condens van geheel afzonderlijke markten worden gesproken, terwijl voorts na de oorlog de productie en uitvoer van magere condens verboden is.

De ontwikkeling van de Nederlandse condensuitvoer blijkt uit de volgende tabel:

Tabel 25. Uitvoer van volle en magere condens van Nederland in 1938, 1946 en 1947
(tonnen netto)

	V o l l e condens			Magere condens
	1938	1946	1947	1938
Totaal	87.342	10.342	36.081	64.781
waarvan naar				
Engeland	7.123	--	3.790	51.091
Britsch-Malakka	9.061	--125	5.685	190
Britsch-Indië + Birma	4.651	--	2.321	4.973
Hongkong	2.246	--633	1.706	518
Ceylon	1.783	--	309	--
Philippijnen	12.176	1.836	236	--
Siam	6.638	474	1.919	19
Nederlands Oost-Indië	4.906	4.024	10.416	5.597
Nederlands West-Indië	1.247	--	102	62
Tunis	1.115	--	618	175
Algerië	63	--	449	57
Frans Marokko + Tanger	1.348	94	961	60
Britsch Oost-Afrika	1.074	--	715	--
Britsch West-Afrika	706	83	639	15
Eilanden in Midden Amerika	6.324	--	162	11
Zuid-Amerikaanse republieken	3.398	75	87	--
Midden Amerikaanse republieken	1.466	--	31	--

Volgens de berekeningen in hoofdstuk IV zou een hoeveelheid gecondenseerde melk van 160.000 ton voor uitvoer in 1953 beschikbaar zijn. In verband met de te verwachten slechte opbrengsten van boter is aangenomen, dat deze hoeveelheid als volle condens zal worden uitgevoerd. Het is namelijk niet waarschijnlijk, dat enigszins belangrijke hoeveelheden magere condens een zodanige prijs zullen kunnen opbrengen, dat daardoor de lage boteropbrengsten zouden worden gecompenseerd. Het grootste deel van de magere condens wordt voor de oorlog naar Engeland geëxporteerd (in 1938 ca 80%). Door de reeds eerder gesignaleerde zeer grote toename van het verbruik van verse consumpt melk in dat land zullen de afzetmogelijkheden voor dit product belangrijk geringer zijn geworden. Ook de markt van volle condens zal er door worden beperkt.

Voor de oorlog bedroeg de export van volle condens 87.000 ton, zodat in 1953 iets minder dan een verdubbeling van deze hoeveelheden zou dienen plaats te vinden.

Nederland was voor de oorlog de belangrijkste exporteur van volle gecondenseerde melk: het verzorgde ca 50% van de wereldhandel! De andere helft kwam hoofdzakelijk voor rekening van Denemarken, Engeland, de Verenigde Staten en Canada. Reeds eerder werd erop gewezen, dat het beeld in 1946 en 1947 een geheel ander is. De werelduitvoer is enorm gestegen, evenals het aandeel van de Verenigde Staten (zie tabel 19). Dat hierin, zodra de voedseltekorten in vele landen niet meer bestaan, een wijziging zal komen, blijkt al uit de omstandigheid, dat Amerika de grootste kwantiteiten leverde naar landen, welke voor de oorlog nauwelijks als condensimporteurs optraden en ook na herstel van normalere omstandigheden zeker geen grote hoeveelheden meer zullen invoeren (uitgezonderd de Philippijnen):

26. Uitvoer van gecondenseerde melk van de Verenigde Staten (tonnen netto).

	1947	Totaal invoer voor de oorlog (1937 of 1938)
België en Luxemburg	71.247	273
Philippijnen	36.226	19.267
Griekenland	19.971	2.039
Zwitserland	9.022	-
Frankrijk	6.358	1.133
Cuba	9.639	1.962
Italië	3.054	55
Polen	2.520	26

De condensuitvoer van het Verenigd Koninkrijk is zeer sterk afgenomen, evenals de productie (216.000 ton in 1938 en 65.000 ton in 1947). Het is niet aan te nemen, dat Engeland in de nabije toekomst weer een condensexporteur van belang zal worden, gezien de zeer sterke toename van het consumptiemelkverbruik daar te lande, waardoor de hoeveelheid fabriekmatig te verwerken melk sterk is verminderd.

Australië heeft zijn condensproductie zeer sterk uitgebreid (17.000 ton in 1938 en 58.000 ton in 1947), evenals zijn exporten (van 6000 ton op 39.000 ton). Ook Nieuw-Zeeland gaf een toename te zien, hoewel niet zo belangrijk. Met een blijvend groter aandeel van deze landen in de wereldhandel in gecondenseerde melk zal wellicht rekening moeten worden gehouden.

Ook Canada heeft zijn uitvoer in 1947, vergeleken met 1938, verdubbeld.

Zoals reeds eerder opgemerkt, is in het Charter van de I.T.O. de mogelijkheid opengebleven om de Ottawa-preferenties te handhaven. Dit betekent een nadeel voor onze condensuitvoer, daar de verschillende tot het Britse Empire behorende exportlanden van gecondenseerde melk zich dank zij deze preferenties een behoorlijk aandeel in verschillende Empire-markten hebben kunnen veroveren.

Wat de vraag naar gecondenseerde melk betreft moet worden opgemerkt, dat de bevolkingsaantallen in de verschillende landen, welke voor afzet in aanmerking komen, zodanig groot zijn, dat, indien de koopkracht in deze landen iets gaat stijgen, de afzetmogelijkheden enorm zullen toenemen. Een verhoging van de koopkracht zal echter een proces op lange termijn zijn, waarmee in 1953 nog niet veel vordering zal zijn gemaakt. Het lijkt ons dan ook voornamelijk twijfelachtig, of voor de door ons geprojecteerde hoeveelheid van 160.000 ton zonder moeilijkheden afzet zal kunnen worden gevonden.

e. Melkpoeder.

Voor 1953 is een uitvoer van vol melkpoeder van 20.000 ton berekend. Voor de oorlog gaf de melkpoederuitvoer van Nederland het volgende beeld te zien (in 1946 werd nog geen melkpoeder geëxporteerd).

Uitvoer van vol en mager melkpoeder van Nederland in 1938 en 1947.
(tonnen netto)

	Vol melkpoeder		Mager melkpoeder
	1938	1947	1938
Totaal	8.266	1.866	6.874
waarvan naar			
België/Luxemburg	3.329	284	110
Engeland	1.193	650	4.820
Spanje	1.317	503	350
Duitsland	901	-	-
Frankrijk	422	176	144
Palestina	54		732

export echter niet nodig zijn, althans niet, zolang de afzet niet tot Engeland zou worden uitgebreid; in het laatste geval zullen wel belangrijke kapitalen in schepen en havenoutillage moeten worden gestoken. Voorts volgt uit het voorgaande, dat export van consumptiemelk alleen dan werkelijk aantrekkelijk is, indien men langere tijd van afzet verzekerd is. Het heeft weinig zin om in tijdelijke tekorten onzer nabuurlanden te voorzien met het vooruitzicht, dat men na enige jaren genoodzaakt zal zijn voor deze melk in andere vorm op andere markten, waar onze concurrenten zich intussen kunnen hebben ingewerkt, afzet te vinden.

Een andere aantrekkelijke zijde van uitvoer van consumptiemelk is, dat dit product, juist als een niet in een gevorderd stadium van bewerking verkerend artikel, waarschijnlijk minder conjunctuurgevoelig is dan de andere in aanmerking komende zuivel- en melkproducten. Een meer of minder verzekerde afzet van een deel van ons melksurplus kan alleen maar gunstig zijn.

Een minder gunstig aspect is gelegen in de omstandigheid, dat eventuele afnemers in de winterperiode minstens een even grote hoeveelheid melk zullen willen betrekken als in de zomer: een grotere vraag in de winter is zelfs waarschijnlijk. Een gevolg daarvan zal zijn, dat het kleinere voor kaas en/of condens, enz. resterende gedeelte het gehele gewicht van de seizoenfluctuatie in de totale productie zal hebben te dragen, waardoor dit gedeelte een fluctuatie te zien zal geven, groter dan tevoren. De productiekosten dezer producten zullen daardoor ongunstig worden beïnvloed. Daarmede zal bij calculaties van de voor de consumptiemelk te vragen prijs rekening moeten worden gehouden. Zolang de boterproductie beperkt zal blijven tot de in een voorafgaand gedeelte dezer nota beschreven, alleen uit de standaardisering van consumptiemelk en uit de teruglevering resulterende hoeveelheden, zal deze van de bedoelde grotere seizoenfluctuatie geen invloed ondervinden.

Wij zullen hier niet verder ingaan op de vele problemen, welke aan de uitvoer van consumptiemelk op enigszins belangrijke schaal nog vastzitten, willen er alleen op wijzen, dat de vraag van groot belang is, welke gebieden als leverende gebieden zullen optreden. Dit zal o.m. samenhangen met de vraag, waarheen de melk zal worden gedirigeerd, doch voorts zal - naast kwaliteitskwesties - de omstandigheid in aanmerking dienen te worden genomen, dat de zandgronden straks over een belangrijk melksurplus zullen beschikken, voor de verwerking waarvan een oplossing zal dienen te worden gevonden. Zou de melk uit andere provincies, bijv. Friesland worden betrokken, dan dient er bij de calculaties rekening mede te worden gehouden, dat het bestaande verwerkende apparaat minder bezet zal worden, waardoor de verwerkingskosten der overige producten zullen stijgen; dit zal bij calculaties wederom in aanmerking moeten worden genomen.

Het is niet mogelijk zonder verdere nauwkeurige onderzoeken - marktanalyse - thans vast te stellen, welke afzetmogelijkheden in concreto aanwezig zijn. In het voorgaande hebben wij slechts op het belang van zulke onderzoeken willen wijzen.

Bijlage 1.

BEREKENING VAN PRIJZEN VAN UIT MELK BEREIDE PRODUCTEN.

	Bij een melkprijs van		Thans
	16 cts	15 cts	
<u>Consumptiemelk met 3,3 % vet</u>			
100 kg volle melk met 3,3% vet, af boerderij	f. 16,25	f. 15,25	
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	
verwerkingskosten per 100 kg	" 2,23	" 2,23	
per 100 kg af fabriek	" 19,35	" 18,35	
per 100 liter af fabriek	" 19,93	" 18,90	
slijtersmarge per 100 l (incl. afvoervracht)	" 5,70	" 5,70	
in wettelijk gebied	" 0,37	" 0,40	
heffing B.Z.			
Consumentenprijs in wettel. gebied (prijsklasse I)	f. 26,00	f. 25,00	
<u>Consumptiemelk met 2,5 % vet</u>			
100 kg volle melk met 3,3 % vet, af boerderij	f. 16,25	f. 15,25	f. 13,50
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten	" 1,86	" 1,86	" 1,60
	" 18,98	" 17,98	" 16,40
Af: 1,07 kg boter à f. 3,88; 3,61; 3,24	" 4,15	" 3,86	" 3,50
3,50 " karnemelk à 4 cts	" 0,14	" 0,14	" 0,14
95,43 kg gestandaardiseerde melk kosten	" 14,69	" 13,98	" 12,80
100 kg " " "	" 15,39	" 14,65	" 13,40
100 liter " " "	" 15,85	" 15,09	" 13,80
heffing	" 0,05	" 0,81	" 2,10
slijtersmarge (incl. afvoervracht)	" 5,10	" 5,10	" 5,10
Consumentenprijs prijsklasse III	" 21,00	" 21,00	" 21,00
" " III A	" 20,00	" 20,00	" 20,00
" " IV	" 19,00	" 19,00	" 19,00
" " I	" 22,00	" 22,00	" 22,00
<u>Consumptiemelk met 3 % vet</u>			
100 kg volle melk, af boerderij	f. 16,25	f. 15,25	
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	
verwerkingskosten	" 2,23	" 2,23	
	" 19,35	" 18,35	
Af: 0,42 kg boter à f. 3,88; 3,61	" 1,63	" 1,52	
1,35 kg karnemelk à 4 cts	" 0,05	" 0,05	
98,23 kg gestandaardiseerde melk kosten	" 17,67	" 16,78	
100 " " " "	" 17,99	" 17,08	
100 liter " " "	" 18,53	" 17,59	
heffing B.Z.	" 0,77	" 0,71	
slijtersmarge (incl. afvoervracht)	" 5,70	" 5,70	
Consumentenprijs (prijsklasse I)	f. 25,00	f. 24,00	

Bijlage 2.

	Bij een melkprijs van		Thans
	16 cts	15 cts	
<u>Boter</u>			
<u>bij binnenlandse afzet:</u>			
100 kg volle melk met 3,3 % vet, af boerderij	f. 16,00	f. 15,00	f. 13,70
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten	" 1,27	" 1,27	" 1,16
	" 18,14	" 17,14	" 15,73
Af: 86 kg ondermelk à $3\frac{1}{2}$ ct = 3,01	" 3,41	" 3,41	" 3,41
10 " karnemelk à 4 ct = 0,40			
productieprijs van 3,8 kg boter	" 14,73	" 13,73	" 12,32
d.i. per kg boter	" 3,88	" 3,61	" 3,24
heffing B.Z., resp. toeslag (in 1948)	" 0,11	" 0,11	" 0,31
verpakking in vaten	" 0,06	" 0,06	" 0,05
omzetbelasting ($3\frac{1}{2}$ %)	" 0,15	" 0,14	" 0,10
	" 4,20	" 3,92	" 3,08
prijs per kg boter, af fabriek	" 0,18	" 0,18	" 0,17
marge voor groothandel en grossier			
maximum detaillistenprijs per kg	" 4,38	" 4,10	" 3,26
detaillistenmarge	" 0,34	" 0,34	" 0,30
Consumentenprijs	f. 4,72	f. 4,44	f. 3,56
<u>bij export:</u>			
productieprijs per kg	f. 3,88	f. 3,61	
heffing B.Z.	" 0,11	" 0,11	
verpakking in vaten	" 0,06	" 0,06	
vracht	" 0,03	" 0,03	
kosten en winst exporteur	" 0,25	" 0,25	
Totaal exportprijs	f. 4,33	f. 4,06	f. 4,35

Bijlage 3.

	Bij een melkprijs van		Thans
	16 cts	15 cts	
<u>Volvette kaas.</u>			
<u>Bij binnenlandse afzet:</u>			
100 kg volle melk 3,3 % vet, af boerderij	f. 16,00	f. 15,00	f. 13,70
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten	" 2,11	" 2,11	" 1,97
	" 18,98	" 17,98	" 16,54
Af: 0,06 kg boter à f.3,88; 3,61; 3,24	" 0,23	" 0,22	" 0,19
0,3 kg weiboter à f.3,78; 3,51; 3,14	" 1,13	" 1,05	" 0,94
82 kg wei à 0,5 ct	" 0,41	" 0,41	" 0,41
	" 1,77	" 1,68	" 1,54
Totaal af 10,07 kg marktrijpe volvette kaas	f. 17,21	f. 16,30	f. 15,00
100 kg jonge volvette kaas kost	f. 170,90	f. 161,87	f. 148,96
heffing B.Z.	" 2,73	" 2,06	" 9,15
omzetbelasting (3%)	" 5,37	" 5,07	" 4,89
	" 179,00	" 169,00	" 163,00
100 kg jonge v.v. kaas kost, af fabriek	" 23,00	" 23,00	" 22,00
marge voor groothandel en grossier			
maximum detaillistenprijs	" 202,00	" 192,00	" 185,00
detaillistenmarge	" 48,00	" 48,00	" 45,00
	f. 250,00	f. 240,00	f. 230,00
Consumentenprijs			
Indien handelsmarge 10 cts lager	f. 240,00	f. 230,00	
<u>Bij export:</u>			
100 kg jonge v.v. kaas kost	f. 170,90	f. 161,87	f. 158,11
heffing B.Z.	" 2,73	" 3,06	
indroog (ca 5%)	" 9,00	" 8,50	" 10,00
opzetkosten, kwal.risico, rente, verpakking,			
oliën enz.	" 8,27	" 8,17	" 10,85
kosten en winst exporteur	" 10,00	" 9,50	" 13,50
	" 4,10	" 3,90	" 4,80
agentenprovisie (2%)			
Totaal exportprijs	f. 205,00	f. 195,00	f. 240,00 (afgerond)

Bijlage 4.

	Bij een melkprijs van		Thans
	16 cts	15 cts	
<u>Condens, Amerikaanse standaard, ongesuikerd (bij export)</u>			
100 kg volle melk met 3,66 % vet, af boerderij $\frac{3,66}{3,3} \times f.16,00; 15,00; 18,30$	f. 17,75	f. 16,64	f. 20,30
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten	" 5,00	" 5,00	" 6,00
per 100 kg volle melk	" 23,62	" 22,51	" 27,17
d.i. per kist (44,8 kg volle melk)	" 10,58	" 10,08	" 12,17
emballage	" 5,25	" 5,25	" 5,25
heffing B.Z.	" 0,07	" 0,07	" 0,07
vracht, inladen, interest enz.	" 0,25	" 0,26	" 0,25
kosten en winst exporteur	" 1,00	" 1,00	" 1,00
agentenprovisie (2%)	" 0,35	" 0,34	" 0,38
Totaal exportprijs per kist	f. 17,50	f. 17,00	f. 19,04
<u>Condens, Amerikaanse standaard, gesuikerd (bij export)</u>			
100 kg volle melk met 3,39 % vet, af boerderij $\frac{3,39}{3,3} \times f.16,00; 15,00; 18,30$	f. 16,44	f. 15,41	f. 18,80
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten	" 4,00	" 4,00	" 5,00
per 100 kg volle melk	" 21,31	" 20,28	" 24,67
d.i. per kist (48 kg volle melk)	" 10,23	" 9,73	" 11,84
emballage	" 4,75	" 4,75	" 4,75
8,8 kg suiker (A 38 cts per kg)	" 3,34	" 3,34	" 3,34
heffing B.Z.	" 0,27	" 0,28	" 0,27
vracht, inladen, interest enz.	" 0,25	" 0,25	" 0,25
kosten en winst exporteur	" 1,00	" 1,00	" 1,00
agentenprovisie	" 0,41	" 0,40	" 0,43
Totaal exportprijs per kist	f. 20,25	f. 19,75	f. 21,61

Bijlage 5.

	Bij een melkprijs van		Thans
	16 cts	15 cts	
<u>Vol haïmaker (bij export)</u>			
100 kg volle melk met 3,3 % vet	f. 16,00	f. 15,00	f. 18,30
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten boterfabriek	" 1,27	" 1,27	" 3,50 ¹
	" 18,14	" 17,14	" 22,67
Af: 0,28 kg boter à f. 3,88; 3,61	" 1,09	" 1,01	
1 kg karnemelk à 4 cts	" 0,04	" 0,04	
98,72 kg volle melk met 3,1 % vet kost	" 17,01	" 16,09	
100 kg poedermelk met 3,1 % vet	" 17,23	" 16,30	
verwerkingskosten	" 1,43	" 1,43	
per 100 kg melk= 11,4 kg poeder (thans 11,6 kg)	" 18,66	" 17,73	" 22,67
productieprijs per 100 kg vol poeder	" 163,68	" 155,53	" 195,43
emballage (kisten)	" 10,00	" 10,00	" 11,00
heffing B.Z.	" 5,00	" 4,50	
vracht, inladen, interest, enz.	" 2,42	" 2,27	" 3,79
kosten en winst exporteur	" 10,00	" 9,00	" 10,00
agentenprovisie	" 3,90	" 3,70	" 4,49
Totaal exportprijs	f. 195,00	f. 185,00	f. 224,71
<u>Vol spray (bij export)</u>			
100 kg volle melk met 3,3 % vet kost	f. 16,00	f. 15,00	f. 18,30
aanvoervracht	" 0,87	" 0,87	" 0,87
verwerkingskosten boterfabriek	" 1,27	" 1,27	" 4,25 ¹
	" 18,14	" 17,14	" 23,42
Af: 0,28 kg boter à f. 3,88; 3,61	" 1,09	" 1,01	
1 kg karnemelk à 4 cts	" 0,04	" 0,04	
98,72 kg volle melk met 3,1 % vet	" 17,01	" 16,09	
100 kg poedermelk met 3,1 % vet	" 17,23	" 16,30	
verwerkingskosten	" 2,00	" 2,00	
per 100 kg melk= 11,4 kg poeder (thans 11,6 kg)	" 19,23	" 18,30	" 23,42
productieprijs per 100 kg vol poeder	" 168,68	" 160,53	" 201,88
emballage (blikken in kratten)	" 12,50	" 12,50	" 12,50
heffing B.Z.	" 2,32	" 0,92	
vracht, inladen, interest, enz.	" 2,50	" 2,25	" 3,84
kosten en winst exporteur	" 10,00	" 10,00	" 10,00
agentenprovisie	" 4,00	" 3,80	" 4,66
Totaal exportprijs	f. 200,00	f. 190,00	f. 232,88

- 1) Bij de huidige berekening van de min.exportprijs wordt één totaal verwerkingskostencijfer aangehouden van f. 3,50 resp. f. 4,25 per 100 kg verwerkte volle melk, terwijl de opbrengst van de bij de verwerking gewonnen boter wordt verwaarloosd. In verband daarmee wordt het rendement op 11,6 kg gesteld.